

Полаженик

— МОТИВ ИЗ МАКЕДОНИЈЕ —

Наступила је Божићна ноћ. Ладна као страх порабаченог становништва, мрачна као паде на смрт осуђенога. Дебели слојеви снега покрили домове, покрили поља и брда, завејали друмове и стазе. Нигде огња бадњачког, нигде знака од живота!

Или ово можда није Божићна ноћ? Зар у земљи хришћанској оваква гробна тишина када се рађа Божји Син, када се са небеских висина спушта међу људе љубав и мир?

Или је нестало хришћана, или су преверили, одрекли се вере предака својих, па клањају другом Богу?

Жалосни Македонци, жалосно вам православље кад овако Божић дочекујете!.. Јесте ли Турци, неверници?!

Ах! ено огња! У кућици, снегом завејаној, види се светлост. Још се православље држи, још не да Србин веру своју, још је чува.

То је хаџи-Павлова кућа. Пуна ко око божјег благослова: и деце и имаћа.

Али што му је нарушен дом? Зашто дим избија и кроз прозорска ћерџија и испод настрешнице? Где су они врти, бели ошаци, где је оно родно гнездо на једном од њих? — Где, и суседова дома нема, и другог и трећег, четвртог, петог.... Је ли овде био Страшни Суд? Нестало је свега села, остале су рушевине само... Рушевине!.. Ко то поруши, ко упропасти ово убаво село! Ех вољо божја, ех невољо људска!.. Та ово је моје село, моја колевка! Не, није само моје, и твоје је, брате чистаче, и твоје, сестро тужна, — *сриско* је ово село!

Ко га поруши, ко га упропасти!..

Поноћ је већ превалила.

Како је пређе у ово доба било живо моје село! Са свих страча хитају сељани цркви, у којој млади поп-

Стеван служи и Богу и људима: прима малог Исуса на своје руке, а ми сви као да видимо Божјег сина како нам упућује свој благи, паметни, дубоки поглед и као да чујемо како хор анђела пева око њега.

А сад нигде никога! Нити веје снег, нити ветар душе, нити видиш, од сивих, снежних облака, сјајне звезде, оне божићне сјајне звезде међу којима смо увек, у овој ноћи, тражили оне светлу водицу што доведе волхве и пастире светим јаслима Исусовим. Никаква знака од живота!

Није ово дубоки сан уморених људи, није ово ни Страшни Суд што ће опустети целу земљу и дати људима вечни живот у царству небеском. Не би онда остао будан нити би заборављен био Хаџи-Павле са породицом својом.

Ено га у празној изби, на поду, у старим дрехана, сео крај димљива огња, зарео главу у руке и ћути. Да по некад не уздахне, мислио би да су га виле очарале и у камен претвориле. Крај њега је домаћица му Зоја и деца. Једно, двоје, троје... А остала? Стаменко је био у чети Донскога и остао је мртав негде под Перин-планином, а Јован је у Солунској Бејаз-Кули! Снаха Радојка однела је, пре кратког времена, храну и преобуку свом Стаменку, али је пала шака Рамизу, Арнаутину крволоку, и до данас је још нема! Ко зна да ли ће икад и доћи, ко зна да ли је још и у животу?..

Дим с огња штима за очи, те за то ваља да и теку Хаџи-Павлу оне крупне сузе, које више и не утире с очију. Оно троје дечице трзају се у сну, јер им, биће, није ни лако спавати на тврдом поду, када су до скоро спавала на душецима.

Зоја не спава, али се чини као да спава, јер верује да ће само тако и домаћин можда спустити уморну главу да се одмори, да заборави.

Оупруга је и мати, али стеже уздахе у грудма, задржава сузу — само да би друга свог тишала и чувала, само да њему срце не пуца у грудма.

Да, да! Слобода је цвет који се крвљу залива, а народна је даћа онај ретки празник када се остатак њиме може закитити. А од када већ траје та даћа у Македонији, а цвет још вазда крви тражи, још, још...

Хаџи-Павле погледа своју пилеж покривену оним прџама што их ни илави ни Арнаути не хтедохе одиети.

А дим с огња штина, штина те Хаџи-Павлу потекоше још крупније и теже сузе.

Приметила је то јадна Зоја, те јаче зари главу у пољавицу, а сузе јој потекоше из усахлих очију новом бујицом. — Зар и они? Зар деца ова? Ух, Боже!...

*

Пред улазним вратима чу се неки покрет, па табане по дебелом снегу и најзад јако ударање у врата.

Није се Хаџи-Павле ни прибрао добро, а Зоја је већ била устала и преплашено га погледала.

Лушање се понови.

— Отварај!

— Ко је? пита преплашени домаћин.

— Отварај!

Врата само што не испадну из рагастова

— Ко је у ово доба? пита Зоја.

— Запџија! чу се глас.

Један поглед што га Хаџи-Павле измени са Зојом био је довољан да им каже шта осећају и чега се боје.

— Сад, сад! одговори Хаџи-Павле.

Деца се избудила, скупила се једно уз друго и дрхте, дрхте као јагњаци кад их на клање воде.

Одскочи мандал из узенгије, а на вратима се појави запџија. Сав промрзао, скочањен...

— Ти ли си Хаџи-Павле Јордановић?

— Ја! одговори домаћин.

— Зову те у варош, у ућумат!

— За што?

— Није наше да разбирамо! Хајде!

Из држања његова, из погледа видела је Зоја да га не зову добра ради. За то се и она умеша молећим гласом:

— Немој, аго, да га данас водиш. Данас је наш највећи празник, данас је наш Божић. Данас нигде и никог од наших не зову ни на какав песао, па ни у ућумат. Остави данас; сутра, прекосутра доћи ће мој домаћин сам.

— Мора одмах! А што кажеш празник — нема га и нећемо да га има. Рамазан је прошао и празника нема више.

— Данас се наш Бог рађа! одговори Зоја.

— Један је Бог, а Мухамед је његов пророк! Другог Бога нема.

— Добро си, аго, рекао: нашег Бога доиста као и да нема! Јер да га има — не би ово с нама било. Хајдемо!

— Павле! врисну Зоја.

— Оче! вриснуше деца.

Врата се са треском затворише. Док их је Зоја отворила, већ се био у мраку изгубио и Хаџи-Павле и Запџија. Ноћ је била ладна као страх порабаћеног становништва, мрачна као наде на смрт осуђенога, мирна као гробови оних што до сада изгубише за слободу Македоније.

С. К.

Пред зиму

(из збирке „Сезани“)

Иде зима... иде веселица,
Веселица, ал' не весели ме, —
Треба круха, треба топла рука,
Знам те, пушта, још од прошле зиме.

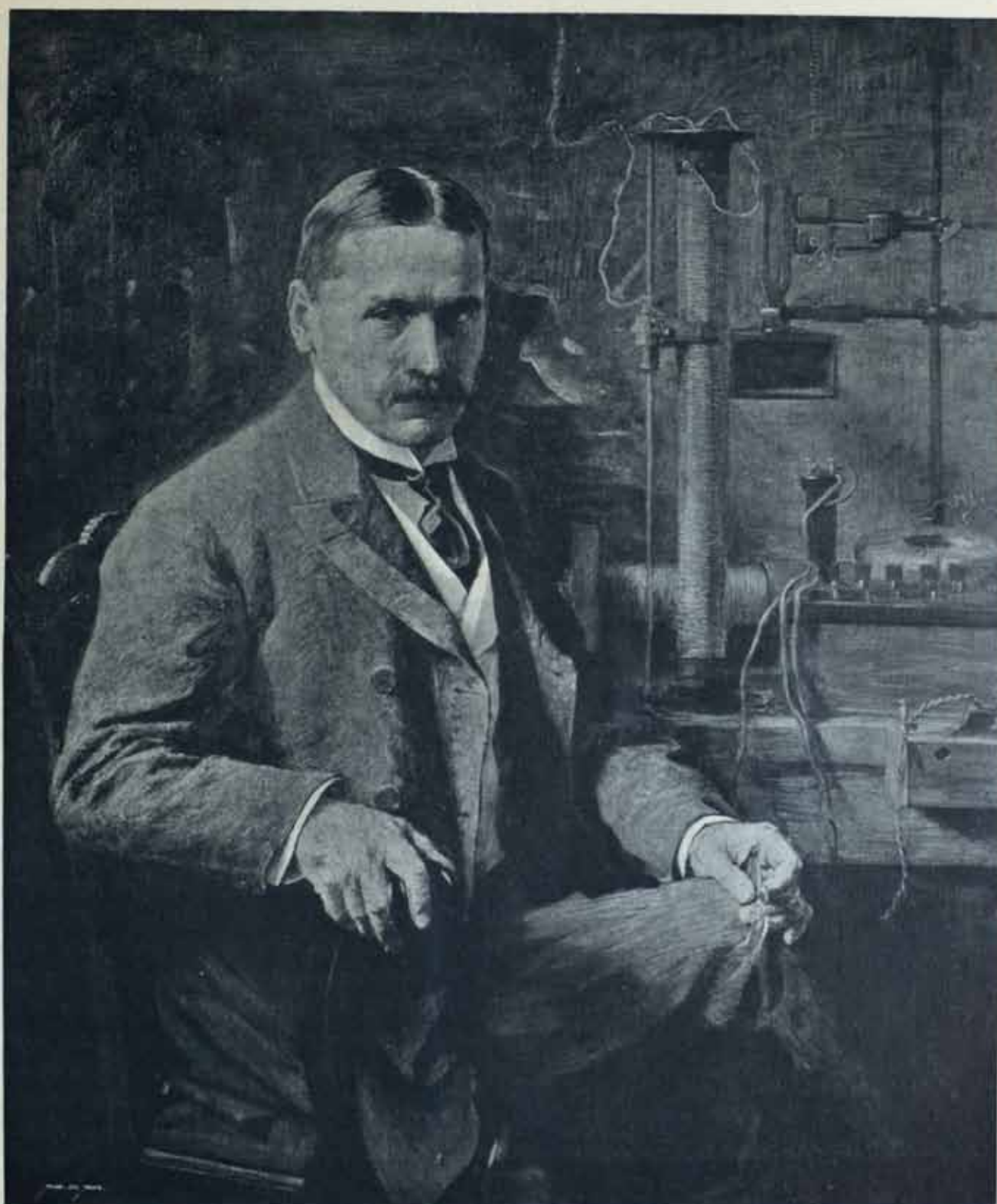
Иде зима... Иду благи днени,
А треба их дочекат! — ал' чиме...
Веселицо, не веселила се,
Знам те, пушта, још од прошле зиме.

Све сам дао из коша и тора;
Све сам дао, коме бити мора:
Нек се други мојим знојем хране, —
Зимуј, зимо, ал' немој ко лане!

Стојник.

Милорад М. Петровић

П. ЈОВАНОВИЋ

МИША ПУНИН

Док сам био у Ваљеву са службом састајах се с пок. Чика-Љубом готово сваки дан. Љубаван према сваком, доброћудан и чиста срца: он је био стожер око којег се скупљали сва млађа интелигенција, нарочито професори и учитељи. Пун врлина, служио нам је свима за углед. Он нам беше редак пријатељ и одличан друг. Његове су нас приче поучавале, шале његове су нас веселиле, његов хумор нас је разведравао и освежавао.

Понешто, што сам прибележио био и оно што сам запамтио, износим овде ради сећања на овога знаменита човека. Мени је драга успомена на њега, а држим да ће и читаоцима „Н. Искре“ бити по вољи да још понешто чују о Чика Љуби.

Л. Лазаревић.

—

Једно, те једно!

Док сам се бавио на Цетињу, прича Чика Љуба, устајао сам увек рано: изађем у поље те прошетам и уз пут читам новине. При повратку, сретао сам сваки дан сердара (заборавио сам му име). Још повиздалека јавља се сердар:

— Добро јутро, Србо! Како си, јеси ли ми здраво? Који је данас? Колико је ура? Шта има ново?

Редовно сваки дан пита питања.

Једнога дана ето ти га опет к мени у сусрет. Пре него што би се он јавио, почнем ја:

— Бог ти добро дао! Здрав сам и добро сам. Данас је шеснаести. Седам је ура и по. Руси потукли Турке ту и ту...

Изненађен, стао сердар и само ме гледа. Ја га минух без даљег разговора.

Истога дана сердар се пожалио неким пријатељима својим како сам га *поставио*.

Кнез Никола дочекао за то истога дана. Кад је сутрадан Чика Љуба отишао у Двор, Кнез га још издалека дочекао: бог ти добро дао! Здрав сам и добро сам. Данас је...

— Зар ти тако, Шумадинче, вређаш моје сердаре? А да знаш ли ти да ће он да те зове на двобој?

— Не, Господару, за Бога! Нисам ја ни мислио вређати сердара, него сам желео само да му уштедим труд, кад већ унапред знам шта ће ме питати.

Кнез се смејао Чика-Љубиној досетљивости, а сердар престао питањима.

Туђом кривицом.

Проте Матије прва жена била је сестра Молерова. Пре устанка на Турке њих двојица су се чешће састајали. Обојица писмени, читали су књиге које су им долазиле

до руку, разговарали су о оном што су читали. Одушевљени мишљу да би се народ лако могао кренути на устанак, кад би кнезови и угледнији људи из народа били одлучнији људи, они су о том често говорили; говорили су готово јавно. И Јаков и кнез Алекса Ненадовић опоминjali су их, па и љутили се на њих због тих разговора: бојаху се да Турци не дочују шта се говори.

Те су им опомене слабо помагале.

У жељи да се народ крене против Турака, Прота и Молер науме да изазову устанак. Намера им је била да заваде кнезове с Турцима, да би кнезови принуђени били латити се оружја. Са знањем и пристанком Протиним. Молер напише писмо од стране кнез-Алексине заповеднику војном у Земуну, у којем му јавља да су се дахије међу собом позаваљале, да је сад згодан тренутак кренути народ против Турака, па нек Аустрија пребаци преко Саве нешто војске и пошље амуниције. На писмо ставе и печат кнез-Алексин. То писмо било је предато у Земуну неком бегунцу из Србије (који је раније убио Турчина, па пребегло у Земун, и ту живео врло сиротно), да га он пошље преко скеле на Забрeжју кнезу Алекси.

Хтело се да то писмо падне у руке Турцима, и да се тим дође до отворена непријатељства између њих и кнеза Алексе. Дође ли пак писмо до руку кнезу Алекси, рачунали су да ће му то бити озбиљна опомена да треба народ кретати против Турака.

Кад је тај у Земуну примио писмо, он га задене у кући за греду, док не доспе да оде до Забрeжја. Остало је писмо у њега читаве три недеље: био је заборавио на њега. Жена његова, при пахању куће, обори писмо иза греде, и тада се он сети да га однесе. На скели преда писмо скелецији, који обећа дотурити га кнезу Алекси. Скелеција, Турчин, по свој прилици Босанац, прочита писмо. Кад је видео шта кнез Алекса пише, он се дигне сам у Ваљево и поручи кнезу Алекси да му дође и да поведе једнога поуздана чтеца. Алексе дође из Бранковине и састане се с Турчином. Овај му каже да је сино те ноћи да се побратио с њиме, па му онда покаже писмо и чак му га, по прочитању, понуди да му га да. Алекса се побоји да то не буде каква подвала од стране Турака, па не хте узети понуђено му писмо. Уверавао је Турчина да то писмо није његово, да није писано с његовим знањем, па одрицаше и печат на писму, позивајући се на многе Ваљевце који би могли посведочити да то није његов печат. Турчин, растајући се с њиме, каже му: „Е, вала, кнеже, ја те скидох с душе своје!“ И однесе писмо дахијама.

Прошла је читава година од тога писма. Алексе је једнако зебао због њега, и чувао се од Турака. Поручивале су му дахије да се ништа не боји, јер они верују да то није он писао. Али опет Фочић Мехмед-ага показа,

после годину дана, то писмо Ваљевцима при погубљењу Алексију, рекавши: „Ова књига сече главу кнезу Алекси!“

Туђом кривицом, са бујности два одушевљена млада човека, изгуби живот кнез Алекса.

Ниси заслужио!

У малој кафани код Краљевића Марка, у Ваљеву, точило се добро, чисто вино. После подне свраћаху чиновници и неки виђенији грађани на разговор поред чаше вина.

Познат са свога тврдичења, и ако је имућнији човек, пензионар Груја развезао дуг разговор, жалећи се на разрез коморе.

У том нађе Чика Љуба, па седнувши за Грујин сто, поручи две чаше вина: за се и за њега.

Груја продужује говор о комори, те да би јасније доказао како му је учињена неправда, вели: „Ево, г. Љуба има већу пензију од мене, па од њега се тражи на име коморе један коњ под самаром, а од мене два вола. Зар је то право!“

Чика Љуба је дотле попио био своју чашу вина, а кад чу последње речи Грујине, шчена испред њега ону другу, неваљету чашу и испије је, рекавши му:

— Ниси заслужио да потрошим за те 20 пара!

Изиђе затим из кафане.

О убијству Молерову.

Прота Матија казивао је Чика Љуби о војводи Петру Молеру да је то био уман човек, чврста карактера, а нарави опоре. И за време Караџића, и после 1813. год., па и у устанку под Милошем Молер је био врло угледан и човек великих заслуга. Прота није веровао да је Молер изговорно Милошу оне речи о подели власти, јер он, вели, није био властољубив.

Убијству Молерову никако није могао бити узрок у некакву пријатељству његову с Турцима, јер га онда Турци не би хтели убити. Прота је веровао да је Молер убијен не што је сметао ослобођењу Србије, него што је некако сметао лично Милошу.

„Кад сам, прича Чика Љуба, унишао пок. Милана Максимовића, професора, писца драме Милош Обреновић: Зашто онако наградисте војводу Молера, кад је то био врло заслужан човек? он ми је одговорно само једном речју: Криминал! Пок. Максимовић је овим, вели, признао да је учинио криминално дело, да се огрешио о истину, да је наградио једнога заслужна човека.“

Утицај Доситејева.

За време бојева око Лознице, једнога дана, о ручку, упитаће у разговору Поп Лука Лазаревић војводу Петра Молера и Прота Ненадовића:

— Шта вам би да напишете оно писмо, те људи (Алекса Ненадовић и Илија Бирчанин) погубише главе?

— Доситијеве басне то начинише! одговори кратко војвода Молер.

Чика-Љуби је ово, вели, казивао сам Прота, објашњавајући му: да су они (он и Молер) читали Доситијеве басне, одушевљавали се оним патриотским узвицима у правоученијама његовим и дошли до уверења да Срби имају снаге да се ослободе ропства турског. У том одушевљењу, а с намером да кнезове народне заваде с Турцима, они и напишу оно писмо, због којег кнез Алекса и Бирчанин изгубише главе.

Весео продао — кућу.

Живећи са скромном пензијом у повеликој задрузи, која је, готово би се могло рећи, последњих година висила о његову врату, Чика Љуба је подоста кубурио. На

Е. Коце

Душа и срце

имању је било и дуга. Да би се мало распетљао, мораде продати једну кућу.

Баш тога дана кад је продао кућу, затекох у штампарији Молнаровој Чика Љубу и Д-р Видаковића. Они таман беху пошли у кафану на пиво, па зову и мене. Ређе сам ишао у кафану, па не хтедох ни тада. Чика Љуба навалио нешто преко обичаја да пођем и ја с њима.

— Ама, хајдете, онога, да попијете једну чашу пива. Имам рачуна да частим.

— Зашто Ви да ме частите? Каква то рачуна имате да дајете част?

— Та, продао сам кућу, како да Вас не частим?

— Други, г. Љубо, часте кад купе кућу, а Ви чапћавате кад је продајете!

— Маните се, онога! Нисам ја ово стекао. Остала ми кућа од Проте, па што је не бих за живота утуцао!...

Имам ја рачуна да Вам платим чашу пива, а ни доктору не дам више него само једну чашу. Ако продам и ону другу кућу, беће опет пива.

Кажем ја да то није ништа.

Причао Чика Љуба Д-р Видаковићу како су укусне укљеве пригоровске, па доктор једна дочека кад један бакалин у Ваљеву доби две вреће тих рибица. Редовно су њих двојица јели уз пиво, печене на жару, те сухе рибице из Скадарскога Језера. Не могу да се нахвале како у сласт једу ту рибу.

Одем и ја једнога дана с њима на пиво. Слана, масна риба не беше ни мало пријатна, па им то и рекох.

— Кажем ја, онога, доктору да ово није ништа. Да су укљеве тако добре, појели би њих Французи и Немци, не би ни допрле до нас.

— Једите Ви само као и до сада, а можете говорити и друкчије од сада! одговара доктор на ову шалу његову.

Добро су се познавали.

Причао ми је Прота, вели Чика Љуба, да је Кнез Милош чешће позивао к себи старе војводе и виђеније људе, да се с њима посаветује о државним пословима. У ствари он није слушао њихове савете, али је хтео да они верују како он збиља жели чути њихово мишљење. Позивао је и Проту Матију, нарочито кад дође из Русије какво писмо, или кад треба што писати Русима.

Ниједан од њих, у повратку из Крагујевца, није се смео вратити истим путем, јер се бојао да га случајно не убију хајдуци.

Тако су се добре познавали!

Противник Библиотеке.

Походивши ме први пут, Чика Љуба застане пред мојом библиотеком:

— А где, Ви имате доста књига!

Ваш ми пријатна ова похвала, па додадох: како сам имао већу библиотеку, али сам при сеобама из места у место растурио књига више него што ми је остало.

— Уосталом, рекох, нама су, професорима, књиге алат. Ја више волим лепу библиотеку него господски намештену кућу.

— Јест, јест, онога, лепо је то!... Ја немам никакву библиотеку. Кад прочитам лепу књигу, ја запамтим из ње што је најважније, и онда на што ће ми књига; ако ли је опет књига без веће вредности, још мање има смисла чувати је.

И одиста, они који су имали среће да завире у Чика Љубину собу, тврде: да је он имао само неколико књига.

Свети Сава у Берлину.

По предлогу пок. Димитрија Матића, састану се, на Св. Саву у вече, сви Срби с берлинскога универзитета у стану једнога који је имао највећу собу, да се провеселе. Пило се, певало се, па онда се ухвати и коло око једнога који је свирао у гајде. Вије се коло, потреса се кућа. Газдарица, поплашена, упаде у собу, да види какво се то чудо чини. Становници са доњег спрата поскакали из кревета, па неки истрчали на улицу, а други изашли на горњи спрат да виде каква то сила тресе кућу. Кад видеше кроз отворена врата како се весели младићи ухватили за рамена па играју, умирише се мало и осташе да посматрају ту необичну им игру. Један од њих објашњаваше осталима да су то индијанске игре. Особито су их интересовале гајде.

Чика Љуба додаје у шали: Па и јесу нам и игре и музички инструменти као у дивљака.

Тешко малим народима.

Чика Љуба је веома ценио Немце, дивио се Французима, волео је Русе, а Енглеze је сматрао као бездушне грабљивице. Хвалио је ред и истрајност код Немаца; Француze је сматрао као покретаче напретка, као народ у којег су најразвијенији хумани осећаји; Русе је волео као сродан народ по крви и једноверан, а и стога што тај колос самом огромном сенком својом застрашује остале моћне народе да поплаве мале и нејаке. Као доказ енглеске бездушности помињао је увек Индију.

Кад год би се водила реч о којој било великој и моћној држави, Чика Љуба би завршио разговор уздахом: „Тешко малим народима!“

Бар зна човек шта чита.

Неколико година излазиле су „Ваљевске Новине.“ Јов. Молнар био је власник и уредник „Ваљевских Новина“, и штампар, и слагач, а чешће је и писао по нешто за новине. Чика Љуба је ценио вредноћу и честитост Молнареву, па, рад помоћи му, био му је за све време редован сарадник. Збијен и једар политички преглед, интересне и корисне белешке: то беше стална рубрика Чика-Љубина.

Сваки дан, често и по неколико пута на дан, свраћао је Чика Љуба у штампарију. Било је ту повише српских листова, а и по који од туђих. Дућан, у којем је била смештена малена штампарија задруге штампарских радника, доцније Молнарева, служио је и као локал за редакцију „Ваљев. Новина.“ Ту су долазили професори, учитељи и понеки од млађих чиновника, да прочитају новине, да се разговоре.

Чика Љуба, пошто разгледа све листове, узима опет „Ваљевске Новине.“

— Нема, онога, бољих новина од „Ваљевских Новина“ — у ваљевском округу (а тада беше то једини

лист у ваљевском округу). Бар зна човек шта чита! Нарочито им је леп политички преглед: види се да то ради некакав вешт политичар и искусан дипломата!

С пута по Немачкој.

С пок. Димитријем Матићем путовао је Чика Љуба по Немачкој за време једнога школског одмора.

Био сам, вели Чика Љуба, врло млад, па и сувише поводљив. Што Матић рекне, ја одмах усвојим. Он ми беше као Ментор какав: бринуо се о мени, световао ме и упућивао. Кад ми предложи да путујемо пешке, да упознамо Немачку, да видимо знаменитости немачке, радосно сам пристао.

Кад дођемо на гроб каквога славног Немца, Матић каже: „Да понесемо одавде што за спомен!“ Ја пристајем. По један бусен земље с травом, брижљиво завијен, мећемо у своје телећаке. На другом месту замак каквога моћна властелина из средњег века. Ми ту одбијамо од зидина комаде камена или цигле с малтером, па и то трпамо у телећаке. Овде ово, онде оно: напунисмо нам се већ торбе.

Једнога дана прижегло сунце, ноге клецају од умора, а телећак дотежао: да одвали рамена. Ја седох у хлад украј пута, скидох телећак и побацах из њега све бусење, камење и цигле.

Матић се запрепасти:

— Шта то учини, болан?! Та, то су реликвије! Требало је, да то понесеш као спомен на наше путовање и да сачуваш ради сећања оних знаменитих људи. Покуни све то, па метни опет у торбу.

— Нек носи који је луд! Одвали ми рамена ово камење... Не треба ми никакав спомен на те мртве Немце!

За њих мора бити.

Врло често је Чика Љуба кубурио остајући без новца, а није могао ни умео побити оне који му се обраћаху за помоћ. Црногорци га сматраху као свога конзула, па као с неким правом обраћаху се на њега у свакој прилици.

Једном, вели Чика Љуба, пружих једноме Црногорцу пролазнику колико сам имао.

— Нема ми то, Богме, ни за храну до Биограда, а то ли за пут.

— Па шта ћу ти ја кад ни сам немам!

— А имаш ти, Бог ме! Тебе је наш Господар зато и поставио овде, да нас, сиротињу, помажеш.

Ко је то Милован Глишић?

Једнога лета дође из Београда у Ваљево, по службеном послу, један генералштабни мајор. Још првога дана познао се с Чика-Љубом. Пред вече пође с њим и с Д-р

Видаковићем* на Градац, на купање. Чика Љуба показа мајору у брду једну кућицу: „Ту се, вели, родио Милован Глишић.“

— А ко је то Милован Глишић? упитаће мајор.

— Бога ми, не знам ни ја! одговори Чика Љуба, смећећи се.

Кад га је доцније Д-р Видаковић упитао: зашто онако одговори мајору кад га је човек уљудно запитао о Миловану Глишићу, Чика Љуба му рече:

— Па ја нисам могао замислити да један образован Србин не познаје ни толико нашу књижевност, да му је чак и по имену непознат Милован Глишић.

ТОДОР ШВРАКИЋ

СТУДИЈА

Ватрена кола.

По повратку из Немачке причаше Чика Љуба сељацима у Бранковини како се возио на ватреним колима (железници), објашњујући им да су то кола која тера пара, а ти седиш као у правој соби. Сељаци ме, вели, слушаху с чуђењем, а ја окунио причати им како железница брзо јури, па им кажем да не би требало од Бранковине до Ваљева ни по сата путовања.

Један рођак Чика-Љубин, кад осташе сами, рећи ће му:

— Знаш, Љубо, они те људи воле и сматрају те за учена човека, па пазе да им не рекнеш нешто што би их могло навести да ти не верују.

— А што ти то мени говориш? Јесам ли ја рекао нешто што не би било истина?

* Лекар општине ваљевске, Д-р Ђока Видаковић, био је последњих година живота Чика-Љубин нераздвојни друг његов.

— Па, ми смо своји, и боље је да ти ја кажем него да ти рекне други. Ти говориш о некаквим ватреним колима, која јуре сама. Ако смо и сељаци, ми опет знамо шта може бити а шта не може... Пази, немој да претераш!

Међу својима.

Од како се настанио у Ваљеву, па све до краја живота свога, Чика Љуба је становао у кући свога оца са снахом својом (женом пок. Светозара Ненадовића), њеном децом и унучадма њеним. По броју глава била је то јака задруга, али не и по броју привредних руку. Деца, нејака за рад, немоћна за привреду, а трошкови велики. Скромна плата најстаријега синовца Чика Љубина (Аце) и извесни приходи с имања нису стизали за подмирење потреба. Пензија Чика-Љубина беше најјачи подупирач ове куће.

Читав низ година провео је Чика Љуба с том родбином својом, подижући најпре синовце своје, па онда и њихову децу. На себе је трошио врло мало.

Сви су му у кући указивали највеће поштовање, а он је њих заснивао знацима љубави.

Здравица.

За време рата српско-турског Чика Љуба је био у Црној Гори.

На Цетињу, вели, пуно путника: ту су дописници разних листова европских, лекари, радознали путници; међу њима беше и дама разних народности. Кад год допре на Цетиње глас да су Срби победили Турке — било то у Црној Гори или у Србији — сви кликну од радости. И туђинци се радују нашим победама.

Сваки такав дан завршен је богатијом вечером у локанди и пропраћен многим здравицама.

Чика Љуба је нерадо напијао здравице. Али једнога вечера беху га окупили да и он напије једну здравицу овим соколима српским, који су тога дана потукли били турску војску. Опирао се Чика Љуба, извињавао се, али најзад мораде се дићи, па поче: „Пијем ову чашу вина...“ Испи чашу, и седе.

— Шта је? Шта би? питају са свих страна изнећени гости.

— Шта је рекао господин? пита једна Енглескиња.

— Рекао је да ће да пије чашу вина и попио је! објашњава јој један тумач.

Захори се смех, осу се пљескање. Многи прилазе Чика-Љуби, да се клицу с њим, да му захвале на тако оригиналној здравици.

Пријатељица из младости.

Као млад човек Чика Љуба се радо гледао с једном девојком из врло богате куће српске. Родитељи девојачки,

и ако су ценили младога Ненадовића, правили су сасвим друге планове за будући живот своје кћери. Удала се она, и још у младим годинама остала удовица.

Тешко да су се виђали, а не зна се да ли су се дописивали она и Чика Љуба, док су били у млађим годинама. Простором су били увек далеко једно од другог. Пред крај свога живота, Чика Љуба добије писмо од те поштоване госпође, којим га, са пуно пријатељске наклоности и праве српске искрености, позива до јој дође у госте на дужи рок. То писмо показао је Чика Љуба интимном пријатељу своме Д-р Видаковићу.

И године и далек пут уздржале су Чика Љубу, те се није одазвао томе позиву, који му је, по признању његову, био врло повољан.

Професор и ђак.

По повратку с наука из Немачке Чика Љуба је био неко време гимназијски професор. Његови су ученици убрзо осетили разлику између овога новог професора и пређашњих. Племенит, нежан, Чика Љуба се осећао међу својим ученицима као добар брат међу млађом браћом. *Волео је своје ученике.*

Један од малих ученика његових, који је седео у првој клупи, не долази у школу већ неколико дана. Разболео се.

Чика Љуба се диже да обиђе болнога ученика свога. Нашавши га у постели, а видећи да је сиромашак, професор не остаде на самим речима од утехе, него се маши у џеп и тутну своме ученику у руку један талир.

Није то био ни први ни последњи ученик, који је добио помоћ од доброга професора свога.

Жив је и сада ученик Чика Љубин, којег поменух, али се није угледао на свога професора: није и он онако издашне руке према сиротињи.

Ни пример не утиче на свакога!

Да не зна левица шта даје десница.

Д-р Видаковић рече једном приликом Чика-Љуби: да је за сиротињу малена корист од тога што јој он указује бесплатне лекарске услуге, као општински лекар, кад нема за шта да купи лекове.

— Подајте, докторе, по који рецепт на мој рачун, само не казујте ником ко то плаћа.

До сто динара годишње износио је Чика Љубин рачун у апотеци на лекове сиротињи ваљевској. А кад му је Народна Скупштина вотирао, поред пензије, а четири хиљаде динара годишње на име народнога признања, и он је повисио издатак на лекове сиротињи до двеста динара годишње.

Нико од оних који су добивали лекове бесплатно није знао ко то плаћа, а ни апотекар ваљевски не зна да је још ко у Ваљеву плаћао лекове за другог.

Докторат.

Кад је Чика Љуба отишао на науку у Немачку, за-текао је на универзитету, између осталих Срба, и пок. Димитрија Матића. С њим је био и на стану. Покојни Матић, старији од њега и по годинама и по школи, био му је добар друг и пријатељ.

Једнога дана, вели, несташе Матића; нема га ни другог ни трећег дана, и тек после 2—3 недеље врати се.

— Где си ти, Бога ти? Ја већ мишљах да ниси сасвим пропао.

— Ја сам, брате мој, био у Јени.

— Шта си тамо тражио?

— Ишао сам те полагао испит. Положио сам докторат.

— Шта велиш: докторат? А што ми ниси казао, да и ја идем да полажем докторат?

— Не треба теби, брате мој, докторат. Ти си војводски син, па кад се вратиш у Србију, тебе ће сви радосно дочекати: добићеш службу какву ти хоћеш. Ја сам сиромашак, немам никога да се заузме за ме; ако се не препоручим школским сведоцима, остадох ти на сокаку.

— Знам, али и ја остадох без доктората!

Познајући скромност Чика-Љубину, и знајући по-чем је ценно људе, бејаш изненађен кад га чух како жали за докторатом.

— Да ли Ви, г. Љубо, одиста жалите што нисте полагали докторат?

— Какав докторат, молим Вас?! Није мени било до њега, него сам могао на тај рачун извући од Проте коју стотину талира, да се то слатко утуду...

Код Јове Илића.

Годинама није долазио Чика Љуба у Београд, жи-већи на миру у свом лепом Ваљеву. Његов друг и при-јатељ, Јова Илић, живљахше опет у београдској Палилули, повучен од јавних послова и ограђен готово од свега света. Али ни у том времену ни један ни други не испуштаху лире из руку.

О стогодишњици Вуковој сиђе Чика Љуба у Београд, гдо се забави подуже. Једнога дана пође у Палилулу, да потражи свога старог пријатеља. Још с вратница опази Чика Љуба свога Јову у дворишту, па чинећи се да га не познаје, упита:

— Да ли је ово, молим Вас, кућа Драгутина и Во-јислава Илића?

— Ово је кућа *моја*! грмну стари Илић, а не знам да ли они имају своју кућу.

Радоваху се искрено оба пријатеља овом састанку. Чика Љуба је морао остати на ручку код Илића; провео је цело после подне с њим.

— А што ти, Љубо, ову кућу за мог живота пре-несе на другог, па чак и не упита за ме него за децу?

— Ја, онога,* имам посла с младим људима, јер старци нису за друштво.

Стари Илић попустио је жељи свога пријатеља: иза-шао је с њим у шетњу, први пут после толико година. И од тога времена виђао се Јова Илић често на улици.

Прељубодјеаније.

На Ђурђев дан, после Службе Бојје, Кнез Никола се упути из цркве са својом свитом у судски затвор. Пође с њима и Чика Љуба. Кнез пита редом свакога притво-реника: за шта је затворен. Сваки казује истинито своју погрешку.

Кад наиђоше на једну лепу, врло лепу жену, Кнез упита и њу за кривицу, а она одговори само: „Згре-шила сам!“

Сви они који су учинили мању кривицу и које је Кнез израније познавао као ваљане људе, бише пуштени на слободу. Она жена остаде у затвору. Чика Љуби беше веома жао за њу, па ће рећи једноме пону који беше у свити: „Господар пусти толике кривце, који су зла по-чинили, а остави ону младу жену, која јамачно није то-лико крива. А збиља шта ли је она скривила? Она рече Господару да је згрешила, а и не каза шта је згрешила.“

— Прељубодјеаније: то је њезин гријех! одговори му пон.

Још уз пут Господар сазнаде за овај разговор Чика Љубин.

— А зар ти, Шумадинче, не зажали за оноликим јунацима што осташе у затвору, него се само сажали над овом женом?

— Ја мислим, Господару, да она и није баш много скривила, кад и сама рече само: „Зрешила сам!“

— Љубо остаје увијек један исти! рећи ће Кнез Никола.

Необичан хонорар.

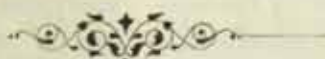
Први издавач целокупних дела Чика-Љубиних беше један књијар ваљевски. На име хонорара он обећа Чика Љуби неколико стотина динара.

Књијар имађаше вина из свога винограда. Чика Љуба је узимао вино од њега, па како је имао повелику задругу трошило се вина подоста.

Још није било ни довршено штампање, а хонорар је сав био изузет — у вино. Свршивши тај обрачун са својим издавачем, рећи ће Чика Љуба у шали, као и увек:

— Ја сам, онога, сву своју памет попио! Што сам педесет година писао, попио сам за једну годину.

* Обична узречица Чика-Љубина.

Жртва Векери

И опет сам скрушен дош'о и на жртву донео ти
Жито, восак, мед у сату, два голуба ко крин бела,
Угојену овцу младу и последњу још ослицу,
Принео ти веће пола од иметка свога цела.

Са камена жртвеника пламен бије у вис право.
И право се к небу плаву дим понија чист и бео,
А блага је сваком оном, Агури тако веле,
Са чијег је жртвеника дим управно к небу грео.

О да ли ћеш сад бар, реци, о Венера, силна, моћна,
Умекшати срце њено? Да л' ћу и ја срећан бити
Да се поглед њезин мио и на мени заустави?
Да л' ће икад моја рука обавити струк јој вити?

Он је воли, истина је, ал' још више ја је волим.
Ни у њега за њом није више суза, више плача,
Па може ли и то бити, о Венера, о богињо,
Од јунака увенчана да је мала фрула јача?!...

Она млада у потаји другог гледа, другог воли.
Палемон је пастир срећни за ким њено срце жуди,
Свирком својом он је диже, он је буди снаког дана
Кад потера стадо бело чим дан сване, чим заруди.

Свирком својом он јој јавља кад из поља дому иде;
Свирком својом и по ноћи казује јој чежњу сетну,
Уздисаје, жеље, мисли, и казује како пати,
Колико је силно воли, и жељка је милу, спретну.

Ја сам ратник, дивљачан сам, бујан, смео,
За јуначка дела ретка увенчан сам венцем славе,
И тај пастир, тај Палемон, ништаван је према мени,
Ништавни су и сто таквих према мени кад се стане.

Борски

ГОВОР

Госпође Савке Д-ра Ј. Суботића, држан у сали Велике Школе 5. октобра 1903. г., као прво предавање „Кола Српских Сестара.“

аше народне женске рукотворине узеле су
сасвим нов правац, правац да се прила-
годе потребама интелигенције.

Али интелигенција не би смела томе
правцу давати директиву, него само ту индустрију
морално и материјално помагати. Она се мора из
народног живота органски развијати, као што је то
и до сад било. У томе лежи етика мисли и разлог о одр-
жавању те подобности у нашем народу.

Љубав ка стварању лепог облика — било то ма у
ком смислу — оплемењује душу и срце и повољно утиче
на интелект, јер га чини продуктивним. А пошто свака
продукција иште и моралне енергије, то и на њу повољно
утиче. За пример: наше народне песме и рукотворине.

Неки тврде да су наше народне женске песме већином
производ Српкиња, али да су оне то тајиле из скромности.
И то је, ваљда, узрок што те песме немају свог карак-
теристичног обележја, као што га имају женске народне
песме у Немаца и Француза. Те су песме познате под
именом: Spinnstublieder и Chansons de toile. —

Наше народне женске песме ширили су гуслари
и неке и доунавали, и отуд у тим доуњеним пе-
смама онај дуализам у карактеру и осећају. —

(СВРШЕТАК)

Породични је живот срце народа; али на то срце,
на те породичне одношаје не може и не сме утицати наша
мушка интелигенција. То је задаћа српских госпођа. Ту
мора жена са женом говорити и једна се другој поверити
у најделикатнијим стварима, јер здравље, морал и привреда
жене — то су животна питања за сваки народ. —

Женскиње из интелигенције зарађује у већем обиму
тек у новије време, а то стога што су се социјални и
економни одношаји битно променили и што интелигенција
бројно нагло расте. Узроци томе биће: облигатно шко-
ловање мушке и женске деце и брза, јефтина и лака
комуникација, та жива школа.

Живот постаје све тежи, а потребе се множе, нарочито
код интелигенције. Па како да се жени млад човек из
интелигенције, ако није имућан, кад данас има а сутра
нема зараде због велике конкуренције на свима гранама
привреде, на умном и на материјалном пољу.

Чиниоци су обезбеђени у том; али не могу се све
девојке удати за чиновнике. Осим тога, чиновничка је
плата код почетника врло мала. Самац се може којекако
протурати, али шта ће са породицом? Мора, дакле, тражити
девојку са новцима, или која може својом зарадом принети
издржавању породице, те да тако живе према своје дру-

штвеном положају, и да се жена, што је главно, узмогне с децом издржавати у случају да остане удовица.

Жени из народа мираз је жена радна снага. Па зашто то не би могло бити и код жене из интелигенције. Шта више: и мораће тако бити према социјалним околностима модерне културе.

И то је једини начин на који се може стати на пут конвенционалним браковима, који већ у себи носе расуло.

Код женскиња истинског образовања стоје породичне и домаће дужности у тесној вези са њеним знањственим и друштвеним образовањем; а шаблонско образовање, које је сад ушло у моду код женскиња из имућних кућа — велика је погрешка, јер нема практичне вредности за живот.

Музика и песма важне су чињенице за образовање душе, али њихово изучавање је само за оне, који за то имају дара и подобности. А где тога нема и где се то чини само ради моде — ту се новац и време троше узалуд.

Шта вреди песма онога који нема гласа, музика где нема музикалног слуха? Па и за изучавање језика и сликарства треба имати дара, као и за све друго.

Али коме су Бог и природа ма у чему дар одрекли, не могу тај дар добити ни од школе, јер школа је само учитељ.

Учимо своју децу да не теже сујети и богатству, него само темељном знању и поштену раду, — јер то треба да буде једини капитал којим се добија друштвени положај.

Учимо их да буду одважни у несрећи, скромни у срећи а увек племенити.

Пазимо на хармонични развитак њихове душе и тела, па и на њихове игре, јер се у игри дечјој огледа њихов карактер, темперамент и душевне подобности. Ово је врло важно ради правца за њихов будући живот.

Учимо их од малена на лепу реч. Лепу реч чуда чини кад од срца долази, нарочито код женске. Така реч благотворно утиче на мужа, децу, служинчад и гдегод се чује. Само лепу и искрену реч претвара грешника у покајника...

Будимо у своје деце љубав ка истини, правди и дужности. Начин образовања се мења, али императив овога триумвирата остао је онај исти и остаће кроз све векове.

Покажимо својој деци да је пуно срце — пуна срећа и највеће благо, јер није благо ни сребро ни злато — већ је благо што је срцу драго. А где је само пуна кеса а празно срце — ту су сиромашни богаташи...

Живот раден и трудан није терет; терет је само празан живот, живот без срца и наде...

Будимо у своје деце љубав према Богу и своме народу! Детету, које из мајчина грла чује српску песму,

из мајчиних уста српску молитву — остаће род и вера прадедовска светиња до гроба; а језик је душа којом народ као народ дише...

Српкиње су не само племенита срца, него и бистра ума. Оне су се знале наћи и у црним данима народног живота, а хоће ли се знати наћи у борби на коју дух времена изазива и жену, нарочито жену из интелигенције — то ће будућност показати.

П. Јовановић

Албанас

Женскиње из српске интелигенције не зарађује за издржавање породице, изузеци су ретки. А то стога што немају за то потребну спрему. Али док ту спрему не стечемо, треба бар да штедимо, јер је свака уштеђена пара у неком смислу и зарађена.

Ово само дотле важи док је жив муж и отац, који својом зарадом издржава породицу. Али кад он умре, од чега да се штеди? Начело економије не лежи само у штедњи, него поглавито у продуктивној снази. То нам

најбоље казује: Оса у јесен потроши што је произвела, али оставља семе из кога ниче бујно пролеће...

По природном закону има права да троши много само онај који много зарађује, и ко од те зараде оставља извесну суму за црне дане, који обично долазе изненада! Нико не зна шта га чека, а невоља редом иде.

Што важи за поједине људе, важи и за народе.

Сваки народ има задаћу и дужност да приноси културном напретку, и што више приноси, тиме добија већу дивиденду на умни и материјални капитал који је уложио у културу и стекло својом моралном снагом.

Снага је моћ, а живот арена, у којој кличу само победиоци, а о побеђеном нико не води рачуна, највише ако га — жале; али тешко оном кога жале!

У тој борби одржаће се само онај који је наоружан знањем и оснажен истрајном вољом. Незналице и мекушци подлећи ће, прегациће их точак културе, који сад иде много брже, јер га тера и електрика — то најимпулсивније културно средство садашњости.

Сваки народ има уједно и задаћу и дужност, да од модерне културе усвоји и асимилије само оно, што од говара његову карактеру и његовим особинама и што не стоји у опреси са његовим народним идеалима.

Само оне лествице воде остварењу народних идеала, које су дубоко утврђене у реалном животу.

Живот српске жене био је увек идеалан: узор женских врлина, пун одушевљења и пожртвовања за крет часни и слободу златну...

Српске су се жене, као весталке, дан и ноћ бориле да им се на огњишту свети пламен љубави и братске слоге не угаси...

Турска сила је рушила српске градове и цркве, она је и српско царство разорила, али српску колибу није могла, јер та колиба није стајала на земљи него на српској жени...

У тој колиби је света црква и све што је Србину мило и драго нашло уточишта.

Српске су жене пред иконом кандило палиле, и то су биле оне светиљке, које су кроз бурне ноћи народног живота вековима светиле и казивале народу пут златаној слободи...

Српска жена, српска песма и српска црква, били су извори из којих су народни борци снагу црпили...

Па зар су ти узор-борци и те узор-жене изумрли у српском народу?..

У сваком зачетку лежи смрт; из гроба се диже нов живот; у вечитом колу вечитих препорођаја нема ни почетка нити краја... Што је прошло, више се не враћа; што ће доћи, није никад било — све је ново, а опет старо...

Нису у српском народу изумрли узор-борци и узор-жене, јер су његови синови и кћери свесни задаће, коју им довикује дух времена.

Устај, бори се, не дај се! Не чекај на туђу помоћ; уздај се само у своју снагу, у своју главу и у своје руке!

Где један за све, а сви за једнога, где сваки за себе, а сви за цело раде — ту напредује цео народ. У целом смо само цели сви!

Пођите, драге госпође и кћери, у народ, и поучите своје сестре, српске сељанке, свему ономе што ће им служити за здравствену, моралну и материјалну корист, а народну свест и понос подизати. Али не идите са књигом и пером у руди, него са живом речју и примерима.

Не ишту се за то велике науке ни велике жртве, па ни дангубе, него само добра и истрајна воља; а увек има прилика да са српском сељанком дођете у додир.

Ваљда нема вољнијег и благодарнијег ученика од нашег простог народа, само кад се погоди права жица, која дира у срце, као она српскога гуслара...

Па кад будете, драге кћери, окусиле сласт која лежи у том подизању — и саме ћете се чудити, како сте могле бити без тога!

Дижући српске сељанке — дићи ће се и српске госпође, оснажене свежом струјом из народног живота:

Аманет вам, дакле, драге госпође и кћери, српска жено из народа и њена домаћа привреда!

Ко народу поуку пружа живим примерима и ко народу набавља зараду, а тој заради вредност не побија — тај је дао свој део решењу најважнијег питања: решењу друштвених одношаја.

Радам се појединац, радам се породица, радам се народ снажи.

Рад је једино средство, које води материјалном благостању; а материјално благостање је врло из којег извире највеће благо сваког народа: здравље, просвета и слобода.

Сељачки staleж је најјачи стуб у народном и државном животу, а жена важна чиница тог живота.

Мати пружа својој деци не само прву телесну него и прву душевну храну и даје правац њихову карактеру; а од суме карактерних људи зависи снага сваког народа.

Карактер је највећи мултипликатор људског друштва; а друштвено образовање без карактера — готова пропаст.

Наши стари нису ни из далека имали тога знања и светског образовања као ми, али су имали морала, који су успесали са мајчиним млеком; имали су узор-карактера у великом броју, и то је један од главних узрока, што се наш народ, код толике беде и невоље, одржао вековима.

Учини само једно велико или сјајно дело, па си славан човек, али карактер мора, као и добро срце, радити целог живота. — —

Младост се греје на сунцу наде а старост на месечини прошлости; старост нема више будућности — троши што је стекла: живи од спомена...

Благо омладини која сунцу тежи, благо старости чија прошлост није помућена никаквом кривицом, и ко на крају суђених му дана може с правом рећи: Што знадох — учиних; што могах — дадох своје роду и своје народу...

И мој се живот западу клони... Можда ће ме и сутра огласити звоно...

Па кад би ме ко запитao: шта му ваља чинити да узмогне себи и своме народу користити и мирном душом поћи Богу на истину? — другу, бољу, не бих му знала рећи:

Тежи увек за првенством; а сваки ће бити први који буде образ месту на коме стоји, а последњи, који то не учини, па ма како он стајао високо! Од великог велико се иште.

А где величину даје само постоље, породично име, друштвени положај или богатство — та је величина привидна, кита цвећа кратка века. Трајне венце славе дају само — личне заслуге.

Не можемо сви бити славни, богати и господског рода, али можемо бити поштени, радни и сложни.

На дело, дакле, српска омладино! Поћи стопама врлина наших славних предака, па ће и нас наши потомци славити, јер ћемо и ми њима служити на част и углед!...

Двије жртве

(из pjesama „Ашиклаја“)

I.

Сабах зора... сунце иза гора,
Хабер паде из пашиних двора:
Синоћ просци стигли изненада,
Изненада, из далека града,
Запросили јединицу Злату.
Бабо дао, није ни питао,
Мајка дала, друге не имала,
И ако је ћеркин севдах знала.
Аманете узели и дали,
И кићену свадбу заказали...

Београд, новембра 1903.

II.

Сабах зора... сунце иза гора,
Кара-хабер из пашиних двора:
Синоћ свати сву ноћ шендучили,
Јутрос с плачем разбуђени били:
Дилбер-Злате није не имале,
Нити ико штогод за њу знаде.
Само мутни Ћеретвини вали,
То рекоше челебији-Али
И своја му недра отворише,
Двоје милих туна саставише.

Осман А. Ђикић

АЛКЕСТА

Античка драма у три чина, са прологом, по Еврипиду прерадио Ж. Риволе

(СВРШЕТАК)

ТРЕЋИ ЧИН

Прасковорје. Адметос и народ враћају се са гроба.

ПОЈАВА ПРВА

Адметос и кор

Адметос

Што ме задржасте, пријатељи тужни,
Да не скочим у гроб у ком санак сужни
Бледа ми Алкеста вечно ће да спава.
Смрт већ беше руке, добротворка права,
Раширила своје да ме прими ти'о.
Да вас није било, већ бих мртав био.
Не бих знао ужас што се сада спрема:

Ући у дом празан где ње више нема!
Посрхну' на прагу, пренеражен стојим:
Јер се, јаох мени, празног дома бојим.

Кор

Што ти патиш сада, то већ многи знају.

Адметос

(Пошто је пошао неколико корака, стане и погледа око себе).

Зар љубавни санци престаше да трају?
Где смокве и палме — драгога јој места
Дом је њихним лишћем китила Алкеста.
Свуд још веје прошла породична срећа,
Њом ваздух мирише, све ме на њу сећа

Све што њено беше, чега се год таче,
Чујем, чини ми се, како за њом плаче.
А од њене душе, што се телу оте,
Сва кућа, ко гнездо, пуна је топлоте!
Ко и на њу да су тешки јади пали,
Па, видећ' ме сама, разуме и жали.

Кор

Јест, можда и ствари знају сузе лити...
Ал' сад се одмори. Немој овде бити,
Него у двор уђи...

Адметос

Свеједно је сада,
Овде ил' у двору, ал' нигде без јада.
Успомена тужна свугде ми је знаја!
Водите ме у ноћ, далеко од дана,
У крај сличан гробу, где царује тама,
Па ме на дну мрака оставите сама.
Те да ми се чини да је смрт и мене
Положила у гроб крај љубљене жене.
(У тај мах Ферес, врло стар, беле и косе и браде,
излази из двора на сцену)

ПОЈАВА ДРУГА

Пређашњи и Ферес

Ферес

Ко ме то сад буди и спават' ми не да?

Адметос

Отац!

Први полукор

То је Ферес,* стогодишњак, деда.

Други полукор

Ал' је остарео!

Ферес

Ко ми снове квари? —

Сунце се тек буди, исток се тек жари.
У граду, у пољу, у гори све спава,
А у дому овом ко узбуна права.
Пробуди ме, старца, та непажња ваша.

Први полукор

(показујући старца)

Он не зна још ништа!

Ферес

Пре је младеж наша
(Бар тако је било код предака мојих)
Поштовала одмор старешина својих.

Кор

Не жали, већ мисли на јаднике хуђе
Што се ни од вике ни зоре не буде!

Ферес

Шта тим мислиш?

Кор

Авај!.. Још јуче је био
Млађан створ са нама, а сад гроб га скрио
И за вековечност млад му живот преста!

Ферес

Мој син?

Кор

Не!

Ферес

Алкеста?

(Угледа Адметоса који је дотле стајао иза кора.
Кор тако разрези да га старац сасвим види)

Сад разумем.

Кор

Јест, ње нестала!

Ферес

Место њега? У том племенитост гледам.
Водите ме да јој свој благослов предам.

Кор

Већ је погребена краљица милоште.
(Ферес је изненађен)
Саможиви старче, ког смрт штеди јоште,
Покојници младој што ће сузе твоје?
Сувише би било, јер ти дане своје
Не жртвова сину, не хте спас му стећи!

Ферес

Ко? — Ја?

Кор

Удар овај мог'о се избећи,
Само да си, старче, жртвовао себе. —
Још је мало дана остало за тебе;
Али ти ни један ниси хтео дати:
Зар се тебе тиче ако други пати.
Ако рад љубави и умире вољно?
Непотребан чамиш, али драговољно
Ипак ниси хтео да им јаде снимиш,
Да ти место сина смрт његову примиш.

Ферес

Шта чујем? Зар Грчкој закони су криви
Што не умре отац да му дете живи?
Син је дужник мени!.. Ја му живот дадох,
И свој двор и стада и све штогод знадох.
Народу крај мене на чело је стао;
Све од свога оца ја сам њему дао!
Јесам ли му штетан ил' зар нема свега?
Па зар поред тога и да мрем за њега?!
О, кад му је тако верне љубе жао,
Што тај нежни супруг није себе дао?
Истина је, стар сам, мало дана оста,
Ал' мени живота јоште није доста!
Кажу „старост-жалост“, али ја вам велим:
Примам сву ту жалост, јер живети желим.
Хвалите Алкесту, дижите до неба
Што је у гроб сашла пре него што треба!
Не жудим за њеним подвизима холим.
Свак по свом!.. Ја живим и свој живот волим!
(уђе у двор)

ПОЈАВА ТРЕЋА

Пређашњи, без Фереса

Кор

Иди!.. И од Зевса много дуже живи!

Адметос

Мир!.. Истину рече!.. Сви смо, сви смо криви!
Ах, што ме од смрти задржасте моје?!

Кор

Јер смрт није храброст као живот што је!
Живи тужан храбро, и ако ће нестати.
У гробу сад мирно почива Алкеста.
Народ ће поштоват' њену тужну раку,
Не ко раке друге — ко светињу сваку. —
Држећ се за руке, верени ће ићи
И ту, са дна срца, своје молбе дићи;
Окићени цвећем химне ће јој вити:
„Ти што љубит знаде, и нас од сад штити!“
И сени јој, клечећ, молитве ће слати. —

Адметос

Вереници!.. Бози!.. Па зар не ће знати,
Крај судбине наше којој сличне није,

О, за што је зора сијала и мени.
Кад још и о смрти сме да се румени!
(Тишина. Дуго гледа према равници осветљеној
сунчевим зрацима)

Рец'те ми, песници, ви што знате тајне,
Што су ова поља пуна чари сјајне?
Што под плавим небом брзе ласте лете?
Што се буде шуме пуне чежње свете?
И што, авај мени, од јутра све среће
Не видех ни сјаја ни радости веће?
Дâ, јутро је било, ко и ово што је,
Тице су из гнезда виле песме своје,
Носио се шумом њихов цвркулт благи
(Сећате се, јел'те пријатељи драги?).
Уз пратњу китара певајућ' сте пошли
И с чедном Алкестом пред двор сте ми дошли.
Ето, ту сам био. Из далека јоште,
О руци свог оца, препуну милоште,

Испраћање Вуклијашиа у В. Кикинди

Да се у веридби и растанак крије?
Да смрт заљубљене ко и друге зове
И да кида слатке љубавничке снове? —
Ко ми, пуни среће, и љубави младе,
И они ће ићи, пуни слатке наде,
По стазама истим које мирта кити,
Волеће се нежно и срећни ће бити.
Постаће супрузи; од супруге мати,
Мислећ: варак среће вечно ће им сјати!
Обманути тако својом надом лепом,
Клеће се на вечност, у заносу слепом!
Ал' мртви ће викат' из тамнице своје:
„Лаж је срећа ваша, као и сан што је!
Кад се пробудите, вапај ће се вити:
Нерођени само могу срећни бити!“

(У очајању и претећи према хоризонту који се
све више светли)

Видех је где иде по роснатој трави,
У венчаном руву и с цвећем на глави.
Испред ње је народ простирао цвеће.
Па занесен мишљах, да ми двору креће,
У сјају тог јутра, без обичног вела,
Из свог звездан-двора сама Зора бела!
(Са два улаза једна жена покривена велом, коју за
руку води Хераклес)

ПОЈАВА IV

Пређашњи, Хераклес, Алкеста под велом

Адметос

Ко је то? — Да л' мене ти привида траже?

Хераклес

Не! Хераклес иде да ти „Збогом“ каже,
И опронтај носи за погренку твоју.

Адметос
Погрешку?
Хераклеc
Ти душу зло огрешн своју
Кријући ми жалост што те тужног снађе;
А и гостопримство грешно ти изађе!
Жртва Танатосу Алкеста ти поста —
А ти ћутиш о том!.. И још примаш госта
Да једе и пије, да се цвећем кити!

Адметос
На ноћишту другом, рече, да ћеш бити!
Па не хтедох, брате, кад несрећан поста',
Да свој кров срамотим одбијајућ' госта.

Хераклеc
Племенито није што си ми то крио.
У срећи сам твојој увек срећан био;
За то и зло твоје треба срцем целим,
И муке и сузе с тобом да поделим.

Адметос
Авај!
Хераклеc
Увреди ме, а знаш да те волим.
Али ја те, ипак, полазећи молим:
Чувај ову жену!

(Адметос се изненађује)
Учини што рекох.
Диомеду горе ја сада потекох.
Над њим гнев је неба!.. Пођох да му платим!
Чувај ову жену док се ја не вратим.
Несрећан ли будем, што могуће није
Јер је непобедан ко се са злом бије,
Ил' с издаје какве не вратим се теби,
Да се мене сећаш: задржи је себи,
Јер је она моја. — Добих је у боју:
Награда је била за победу моју!
Јуче ја у Шпарту на сто страна нађох
Народна весеља. У њих и сам зађох.
Награда је борцу на попришту бојном
Коњ ил' во урешиен врвцом разнобојном.
Ал' јуче су томе придодали јоште
Жену ретко лецу и пуну милоште.
Рад ње све победих, јер јој чари знадох. —
Види какав створ ти на чување дадох!

Адметос
Ако ме још волиш, ти је, Краљу, води
Ком срећном Тесалцу, — мене ослободи!
Млада је и лепа, то се одмах види,
Ал' смилуј се на ме и с њом другом иди.
Јер ме она сећа среће што ми прође!
Помислих кад уђе: сен Алкесте дође.
(Алкеста која је под велом непомична)
Ма ко да си жено, не чини ми јада!
Да л' те небо посла да ме мучиш сада?
Држање је њено, а њен и стас вити!..
Ћути!.. Јер се бојим и глас њен ће бити.
Твој ме изглед мучи, заноси и чара.
Извор мојих суза опет се отвара!..

Хераклеc
О, за што не могу да ти муке скратам,
Да Алкесту твоју из гроба повратим!
Отег' је од Парки и преда те стати!

Адметос
Јер не може нико немогуће дати! —
За то пријатељски жељи ми угоди:
Даље од мог двора ову жену води. —
Бол је мој претежак, моја душа пати..
Никад њено место не ћу другој дати!
Из дома, из ког ми однесе сву радост,
Изгнах и лепоту, и срећу, и младост!

Хераклеc
Од гнева богињског пакљиво се клони;
Сестру пупољ-ружа, Кипрису, не гони,
Ни Хебу што зору на свом челу има.
Утехе, ма када, наћи ћеш у њима! —

Адметос
Живећу у тузи до сућеног дана.
(Кратка пауза. Потом као љут)
Нек одмах та жена иде из мог стана!

Хераклеc
Не знадох да тако врећати ме умени!

Адметос
Опрости!.. Узбуђен... Ах, ти ме разумеш.
Алкеста тек јуче... О, то боли, боли!

Хераклеc
Можда те и она преко мене моли.

Адметос
Ја те не разумем!

Хераклеc
Не ће ти се крити.
Адметос
(Непрестано гледа Алкесту под велом, која као да га на
неки тајанствени начин привлачи)
Сувише је лепа!.. Овде не ће бити!

Хераклеc
Час последњи стиже... Размисли се, холи:
За што нас одбијаш?
(Алкеста учини покрет као да моли)
Где, и она моли!

Адметос
(После кратког ћутања, као побеђен)
Добро! Нека у дно мога дворца оде!
(Даје знак слугама који приступају)

Хераклеc
(задржава их)
Натраг!
(Адметосу)
За њих није да је они воде!

Адметос
Онда... ти је води!..
Хераклеc
Теби ћу је дати,
Јер само домаћин може да је прати!
Дај руку!

Адметос
Нек сама уђе ако жели.

Хераклеc
Дај ми руку!

Адметос
Никад!

Хераклеc
(Заповеднички)
То ја... то Зевс вели!
(савладан даје руку Хераклеcу гледајући у страну)

Адметос
О богови силни!

Хераклеc
Узалуд се боја!
(саставља руку Адметосову с Алкестином)
Тако!.. Ал' је чувај!.. Јер је она твоја!
(Открива лице Алкестино)
Знаш ли је?

Адметос
Алкеста!
(Пада пред њом на колена)

Хераклеc
А сад срећан буди!
(Гомили)
Је л' те, племенит сам, па вас то сад чуди?

Адметос
(Алкести која је непомична)
Јеси ти то, срећо? Ил' сен санка зрачног?
Привид што се јавља из понора мрачног?
Клечећи те молим...
(Алкеста стави прст на уста своја)
Ал' ти ћутиш, мила!

Хераклеc
Још богиња мрачних над њом влада сила...
Још се њена душа ван тела јој бори;
А глас ћеш јој чути тек у трећој зори.

Кор
(Хераклеcу)
Од куда је водиш? Да л' с обала тужних?

Хераклеc
На гробу победих бога мртвосужних!
(Алкести)
Збогом!.. У дом ступи, васкрсла из јада;
А ја Диомеду безбожном ћу сада,
(Народу који се окупио око њега)
Склон' се!

Кор
Хераклеcу част и хвала права!

Хераклеc
(народу са два позорнице)
Чујте ме, јер живот све вас искушава!
Утешницу тајну рећи ћу вам сада.
Кад на голу земљу мраз пустошни пада;
Кад у пољу нага задрхте дрвета;
Кад не чују гнезда песме бујног лета;
Кад гаврани стрвни шире своја крила
У висини где је птичја песма била;
Кад снег тихо пада и све гушћи бива
И покровом ледним земљин сан покрива;
Када тој белини тужни поглед дамо:
Сви мислимо смрт је! — Не, промена ј' само!
Јер под густим снегом већ пониче цвеће,
Из утробе земље већ се април креће!
Тако нам Судбина (захвалан јој буди)
После тужних дана — срећне дане нуди!

Кор
Слава ти!

Хераклеc
О Зевсе, ово двоје штити!

Адметос
(пружа руке према Хераклеcу као да би га задржао)
Херакле!
(Хераклеc излазећи показује му Алкесту. Адметос је грли)
Алкеста!

Кор
Слава Хераклеcа вечита ће бити!
Превео Р. Ј. Одавић.

Х р а с т

а пропланку високоме
Храст усамљен нѐмо стоји;
Много јада и невоља
Од постанка свога броји.

Грозне буре ломиле му
Снажно стабло, вито грање;
Ал' му нико није чуо
Очајничко уздисање.

Без и једног свога друга
Храст још стоји, мучком страда,
Све докле га тешка судба
Не обори и не свлада.

Београд.

Даница Б. Илићева

А м а ј л и ј е

(из туђег кња)

XXI

Љуби своје ближње
Као самог себе!
Ако нећеш тако,
Исправит' је лако:
„Љуби своје ближње
Као они тебе!“ —

XXII

Што зид има уши —
Нит је зло ни брука;
Ал' што *језик* има —
То је права мука!

XXIII

Од празних жеља нада нам сја,
А мре од оног што јој се да!

XXIV

Мехурић сапунски
(Нек се многи сети)
Кад најлепши буде —
Прсне и одлети!

XXV

Добром друштву мораш сам отићи,
Рђаво ће и незвано прићи.

XXVI

Ко не жели себи да грчине куша:
Нек будале *гледа*, а паметне *слуша*!

XXVII

Мало их је који знају
Како треба много знати,
Да би могли рачун дати
Како врло мало знају.

XXVIII

Празне тикве јаче звоне,
Лакши човек дубље тоне.

XXIX

Многе чујеш: шта би све да раде
Кад би само још то и то било;

А не веле: шта би од њих било
Кад би хтели то и то да раде.

XXX

Све пролази! —
То је зло кад добро пође,
Ал' и добро кад зло дође!
Све пролази! —

Превео О.

Memento mori!

Куц! Куц! Куц! — Ударци беху снажни и силни.

Не рекох „Слободно!“, јер овај гост није покушао да у моју собу уђе као други гости. Он је био у мојој грудној дупљи, а куцао је у сами кош. Ја знам како срце куца, али ово није било срце. Срце удара одмерено, некад јаче, некад слабије, али никад овако

Обли ме зној, али не од страха, већ од бола, од навале крви и од напрегнутости коју је малаксалост брзо заменила.

Помислих: да није можда Смрт? Још поверовах (не знам за што), да је ово тек прва појава њена, да ће после ње доћи друга и да ће се тек у трећој и она показати.

Којешта! Шта би друго могло и бити у грудма него срце. Срце, дабоме.

Али откуд помисао на Смрт? — Срце и Смрт!... Срце и Смрт!...

И мисао за мишљу испредала се из духовног хаоса, о којему сам некад мислио да је уређен као најуређенија библиотека и да је каталог њен у мојим рукама.

Срце и Смрт! Два израза за један појам. Срце је анонисија појама Смрт. Срце је Смрт, Смрт је Срце. Па ипак: колико одушевљења кад се помене Срце, колико туге кад се помене Смрт! Заблуда је то, само заблуда!... Још у материној утроби ми почињемо умирати, а ако има правог рођења, оно је тек у Смрти...

Сад врло често спуштам главу према грудма свјим и слушам како Смрт у њима одмерено куца: Куц! Куц! Куц!...

С.

Генералова кћи

— РОМАН —

написао

И. И. ПОТУЖЕНКО

(СВРШЕТАК)

XXI

Већ се смиривало кад је Марија Владимировна, погледавши у прозор, видела како се по соби креће тамо и овамо висока генералова појава. „Свршио је, могући“ помисли и с уздрхтаним срцем, не знајући какав је утисак учинило читање, пође ка вратима. Једва је прешла праг своје собе, а угледа старца где је испружио преда се уздрхтале руке. Сузе су текле из очију његових. Хтео је нешто рећи, али није могао.

— То... то сте ви? — замишљено упита он. — То сте ви, мила девојко!?

Он је ухвати за обе руке, снажно их стеже, привуче је к себи и пољуби у чело.

— Ви сте истину рекли. Није била несрећна. Умрла је тако душевно мирно, како нико од нас неће умрети... Хтео бих видети оног малишу... белоког... да ма шта учиним за њега... Помазати га, како она вели... Шта бих могао учинити?... Он је спромашак?... Да?... Молим вас, дајте ово оцу или матери његовој... Ово... Молим вас!...

Ту извади из напеног џепа дебели новчаничник, журно пребра по њему и положи на сто две стотинарке. Од узбуђења издаваху га ноге, те се уморен спусти у одморачу. Дуго је ћутао, покрив лице шаком, како би још једном у мислима проживео исповест Клаудије Антоновне. За тим поче:

— Да, да, не уметмо васпитавати децу своју. Развијамо им само једну подобност, — налажење задовољстава; али не оних узвишених задовољстава што се стичу добрим делима, великодушностју, пожртвовањем, већ она сурова задовољства јела, пића, угодности, забаве... Ми развијамо у деце своје само половину човечјег бића, и то ону гору, а другу остављамо нетакнуту... Отуд у нашем друштву, сред најодабранијих кругова, нису ретки поступци ужасне бездушности, какву не би могао учинити ни прост, суров човек... Да, да, она има право, чедо моје, она има право!... Сви наши осећаји зависе од прилика, и као да се стидимо показати људима своје праве човечанске осећаје. Допустите ми да вас упитам, драга моја: да ли сте и ви као што је и она, и да ли је таквих много?...

Маничка порумеве и не одговори одмах на то питање.

— Не знам има ли још таквих... Ја их нисам налазила...

О себи је умишљено прећутала. Шта је могла и рећи о себи? Да му исприча целу историју своје душевне борбе која је и сада још мучи? За што? Што се она њега тиче?

Он је човек као и други. Потресен је исповешћу Клаудије Антоновне и глава му је пуна најлепших мисли. Он плаче, хита да изврши њен завет, вади новчаник и даје новаца малиши кога је волела његова покојна кћи. А шта му је она, Маничка? И шта јој може казати он, човек овога света, од ког је побегла и Клаудија Антоновна?

— Она је била светитељка! — замишљено проговори генерал. — Да, али колико је за то требало страдања!... Моја је жена умрла од туге за њом, а шта се

Христифор Црниловит

Студија

учинило од мене — видите. Све сам напустио — и послове и каријеру... — Нисам ни за шта више!... Опростите, и сувише сам злоупотребио вашу љубазност... Опростите!...

Он се подиже и пружи јој руку.

— Највише бих желео када бих могао ово понети за успомену... миле врсте! Али од вас их не смем узети... Вама је дневник веома драг?

— Да, веома драг!... одлучно одговори Маничка и хладно, не знајући ни сама за што, одговори на његов стисак руке.

Он узде фурашку и пође лагано из собе. Маничка остаде. Заборавила је чак да јој га ваља испратити, јер

је у дворишту већ био сумрак, те можда старац неће погодити пута ка поћи. Али Хивра је већ била на клупи и чекала га.

Марија Владимировна не упали свећу. У тами јој беше лакше да се преда мислима што их изазва разговор са старцем. Шта је она очекивала од њега? У ње није било никаквих одређених очекивања, али када је он показао мисли своје о дневнику, увидела је да је очекивала сасвим другачије утиске. Што је нашао да су погледи Клаудије Антоновне оправдани, није никакво чудо, јер су оправдани сами собом, а то им није могла признати само мати њезина. Али он се није ограничио само на речи, него је прешао и на дела. Ето ове две банкоте и његова молба да се предаду малишановој матери... Али за што је сва прожмана неким неугодним осећајем разочарања и незадовољства? За што не би хтела да се и опет види и разговори са тим старцем?

Маничка још никако није могла одговорити на ово. Али овај се осећај појавио у ње још онога тренутка када је генерал извадио свој новчаничник и кад је на сто положио две стотинарке. Још је више подухвати тај осећај, када је почео говорити о својим јадима и колико га је тала светиња Клаудије Антоновне: он је напустио по-

ве и каријеру! А његова је каријера требала да буде сјајна, и ето са каквом жалосћу говори о њој сада кад му је дневник покојне кћери изазвао читав поток суза и нагонио га да призна своју погрешку. Он је сам, стар, већ гледа гроб, имање му се цени на стотине тнеућа... Завет кћери његове изазива му жеље за великодушност, а та је жеља, као што се види, силна — сузе му теку из очију, руке дрхте, ноге клечају. И на шта се ограничила његова жеља? Дао је двеста рубаља за посао ком је његова кћи посветила цео живот! Још је казао: „Сви наши осећаји зависе од прилика“, па је то и доказао.

Од Хивре је дознала, да је генерал отпутовао још те ноћи. Био је још једном на гробу Клаудије Антоновне, молио се и плакао при сребриастој светлости месечевој. Одлазећи, дао је ноћи сто рубаља и замолио га да на служби целе године помиње рабу Божју Клаудију. И сети се Маничка речи Клаудијиних из дневника: „Зар све у свету зависи толико од прилика, да се и туга за тешким губитком подчињава роковима што су их људи измислили?“ — Да, све у свету зависи од прилика, све је условно, толико условно, да те понекада, кад о том размишљаш, страх подухвати!

Али, као што је то с њом у последње време увек бивало, узбуђење, изазвано посетом генераловом, стишло се или, боље рећи, препородило се. Своје мишљење пренела је на себе. Њојзи није право што осећаји, изазвани у души генераловој исповешћу кћери његове, нису тако дубоки, што су слаби; али шта је с њом? По чему је она боља? Она се већ давно уверила, да нема другог живота осим живота посвећеног подвизима, живота какав је био Клаудије Антоновне. У њему нема места ништавности, ситничарској, личној злоби, увредљивој борби за блага зе-

маљска, за уживања — којих је безначајност и сама врло добро осетила. Каква је пустош сва њезина прошлост у поређењу са кратким животом Клаудије Антоновне, што га је провела овде, у Марловки! Све је то увиђала Маничка, увиђала умом а предосећала срцем. Па шта? Ето, до сада још није учинила ни један већи корак у правцу који је замишљала једино добрим. Па зар она, после узбуђења оних „условним осећајима“ генераловим, нема у себи силе да се подигне више свих тих људи, који се тако искрено чуде подвизима Клаудијиним а мирно продужују свој ништавни живот? Не, она је узвишена над тим, а то треба да докаже себи самој. Јер је души њеној веома потребан мир и одмор од бесплодне и непрестане борбе. А тај ће мир наћи онде где га је нашла и Клаудија Антоновна.

Зинаида Петровна дуго се задржала у гостима. Нема сумње, да се онде врло добро проводи. Тема, коју је пружило долазак старог генерала, неће бити исцрпена само за једно вече. Хивра већ одавно погледа кроз прозор: хтела би да ма како ступи у разговор. И најзад уђе и упали свећу. Поглед јој се недоумично заустави на стотинаркама што бежу на столу.

— Ово, Хивра, подајте матери онога малишана... Микше. Реците, да је то дао отац Клаудије Антоновне, — рече јој Маничка.

— Ала је то добар човек!... Ала ће се обрадовати Степанида! А она је тако сиротна, права просјачица!... Је ли ово много?

— Двеста рубаља!...

— Двеста рубаља? Госноде, како је милостив! Па то је читаво гомила! Биће доста Степаниди за цео живот!.. А у ње невоља баш као наручена!

— Каква невоља? живо ушта Маничка.

— Ох, велика невоља!... Велика невоља!... Тако велика да је не желим ни душманину свом... Њен муж, Михаилу, пре је био тако страшно, тако пио... ух, ух! Отада их сиротиња и туче. Били су прилични домаћини, а чим је почео ракијати, све им пође наопаке...

...И кравицу продаде и волови одоше, све, све... Једном речи — просјаци! А од пре годину оставио се таквог живота... Бог ће знати који му се светац јавио, тек он пресече као на пању: остави пиће на ту, као да рече хуја! И шта мислите? Тако је и било: прекиде на сад ни да би капи! И домазлук им се почео опорављати и мало је пошло на боље... Али је несрећа у томе: од када не пије ту проклетницу, сви виде како је почео венути. Вене човек и само вене! У почетку се латио посла и баш је јуначки радио. Треба, вели, много поправити, треба стићи суседе: их, вели, како сам заостао! И радио је као во, као два вола!.. Али је и опет венуо, венуо, а не зна се зашто... Питао је фершала, а он му каже: тело ти се, вели, много навикнуло ракији, па је вазда тражи... Све излази на једно: треба опет пити! А он сам, Михаилу, каже: не, нећу је више окусити! Нека се, вели, као прут сасушим, нећу је више проклетницу проклету!..

После су га водили и некој врачари, — има тамо нека на четрдесет врста од нас... Разгледала га и овако и онако, па и објаснила: то му се, вели, ракија свети. Криво ракији што је више не воли, љути се, па као вели: дај да му се осветим, да га до костију сасушим!.. И суши га! Још га посаветовала: устани, вели, о Великом Петку пре сунца, обиђи трипут око ракијнице и само читај „Оче наш“, а после се заустави на сваком углу од ракијнице и на сваком пљуну по трипут... И биће ти, вели, као да си руком скинуо! Михаилу је тако и учинио, све је урадио како му је било заповеђено. Али ништа му није помогло, — венуо је као и пре. А сад је ево већ недеља дана како га је и у кревет оборило: узеле му се и ноге и руке, у грудима му се све нешто лом и кида, само плаче и уздише... Ето каква је несрећа! Време је као наручено за орбу, треба и сејати, а домаћина нема, домаћин лежи као пањ какав... Степанида је, рецимо, жена умешна, могла би и сама управљати послом, и ако тешко; али треба неко и њега да гледа, ето несреће... Као дете да је, само закера и само се дури: ово нећу овако, оно онако, кожухом је високо покривен, те ниско је покривен — једном речи закера... Ето каква је несрећа! Могла би овим парама те какву сетву спремити! Купила би волова, изорала би целу њиву, а могла би и од пана добити што на жетву... А како ће то с оваким теретом на плећима!...

За време овог причања, Маничка је преживљавала нешто што још дотле није осећала. У грудма јој сазревање некакав нов осећај, који је све више и више растао, а њој се чинило као да и она расте с њим. „Ово је искушење мени послато! Да, ја немам права да га мимоиђем! То би била малодушност, после које бих престала поштовати саму себе. Клаво, буди са мном! Клаво, помози ми!“

— Ја ћу је одменити, Хивра! — чврстим а у исти мах и узбуђеним гласом промуца Маничка.

— Кога, госпођице? у недоумици упита Хивра.

— Ту жену... Степаниду! Ја ћу седети крај њезина мужа...

— Како би то могло бити, госпођице! Од куда вам то? Ви нисте навикнути на тако што!.. Нећете ви ни једне минуте остати! Он је такав алкавац, опрости му, Боже.

— Хивра, кажем вам, што хоћу то ћу и учинити!... Хајдемо к њима!... Одведите ме.

— Дакле хоћете као и Клаудија Антоновна?

— Да, као и Клаудија Антоновна... Одведите ме, Хивра!...

Хивра се побожно прекрети.

— Госпoде, Госпoде! Међер је Клаудија Антоновна била прави ањео. Док је живела — добра је чинила, а како умре — гле како преображава људе! Донета ањео!.. Хајдемо, госпођице, хајдемо!

Изидоше а заборавише затворити врата. Било је девет часова увече. Звезде сијају, месец се високо уздигао и меком светлошћу осребрава дрвета, земљу и кровове кућа. Тоило као у сред лета. Маничка није узела ни пешир ни махрaму. Хивра јој причала по путу још вазда којегача о Степаниди и Михаилу, али је Маничка била сва заузета новим осећајима и није скоро ни слушала старицу. Нека непозната сила вукла је напред, а она није ни покушавала да се бори с њом. Та је сила владала њом, заповедала јој да стави на себе ново бремене, а заједно с тим крило се у души Маничкиној тужно сазнање, да ће свему бити крај, само ако не испуни све то, само ако опусти руке. Та силна логика ствар, која неопазно доводи људе до фаталних и неповратних решења, вршила је свој посао.

— Ево и њихове колибе! — рече Хивра.

Колиба се ни по чему није разликовала од осталих, само је била нешто беља од њих, јер је Степанида била окречила пре кратког времена. Двориште је било празно;

А. ХЕРФЕЛД

ПОРТРЕТ

иза њега се видело гумно на ком не беше ни једног стога сена. Кроз зеленкасто стакло маленог прозора назира се слаба ватрица. Велики рундави нас, са великим комадом сасушенога блата на репу, залаја душмански, али чим се увери да је ту и Хивра, коју су добро познавали сви сеоски пси, — умири се, па чак покуша да и репом промаше, али одмах престаде због оног терета што му је висно о репу.

— Овуда, овуда, госпођице! Он лежи у овој већој, у соби.

Уђоше у мрачно предсобље, окретоше десно и нађоше се у једном собичку са ниском таваницом и великом пећи. Маничка и нехотице застаде на прагу, изненађена ваздухом какав још није налазила у људским становама. Чак је овај ваздух и занесе, али се брзо дохвати за руке, савлада се и прибра. У првим тренуцима није могла ништа разгледати. На столу је горела лојана свећа; неко је тихо стењао.

— Степанида, Степанида! — полугласно викну Хивра.

— Ко је то? чу се иза пећи женски глас.

— О — ох! болеснички узбуђеним гласом застења јамично болесник и тешко се покрете у постељи.

— Ходи, Степанида, ходи! Ја сам то: Хивра, фамулуска.

Иза пећи изиде омања, мршава жена, зрелијих година, у шареној сукњи и белој кошуљи, са цицаном махрамом на глави.

— Шта ћеш, Хивра? унута она, али се одмах извуче нити баш изненађена нити преплашена и ухвати се обема рукама за главу. — Ко је то? Госпођица? Учитељица?

— Дабоме, госпођица! Зар не видиш? Дошла ти госпођица.

— Где само!.. А у нас такав вашар!.. Да сам звала...

— Па шта је с тим? У тебе такво зло, а ти би да не буде вашара!.. Ми ти, Степанида, радост доносимо!

— Радост? Ох, откуд се ја могу радовати? Господ се на нас прогневно!..

— Ох — о — ох! — опет застења болесник.

— Тако ето по целу ноћ и цео дан!.. потужи се Степанида. — Верујте ми, ево већ пета ноћ како не спавам. Не знам ни како се већ на ногама држим!.. Али седите, молим вас, госпођице, немојте на прагу стајати!.. О Боже, како се осрамотих.

— Чу ли, Степанида, ми ти радост доносимо! настави Хивра своју прекинуту реч. — Треба ли ти новаца, а?

— Ах, те како!.. И не говори! Сама знам: болестан би човек хтео и ово и оно... А кад погледаш — ни гроша! Синоћ му паде на памет — савијаче с маком... Шта да радим? Хоћете ли веровати, плаче: „Савијаче с маком, савијаче с маком!“ — Као дете какво јеца само: „Савијаче с маком!“ Жалила сам га, жалила, али шта сам могла: у кући ни паре ни мака. Брашна још и има, хвала Богу, али мака — ни зрица.

— А ми ти, Степанида донели читаву гомилу пара!.. Хивра се још никако није могла одрећи задовољства да слатко помучи спроту жену.

— Од кога?

— Од Клаудије Антоновне.

— Буди Бог с нама и вољо божја! узвикну Степанида: Је ли из мртвих ускрела, шта ли?

— Није, али ти је с оног света послала. Ево ти, на! Госпођица каже: има тачно две стотине сребрних рубаља!

Степанида прими из њених руку две банкноте од по сто рубаља, али није знала шта да ради: да ли да поверује да је то збиља за њу или да је то шала Хиврина, јер је она волела, то је добро знала, да се понекад и нашали.

— Не верујем ја, није то мени!.. рече, али по гласу јој могло се видети, да није само унола веровала и да је од свег срца хтела, да је у то сасвим увере. Погледа и у Маничку.

— Истина је, то је вама, — одговори Маничка.

— Истина? Мени? Како то? Откуда то? Ја не знам ни како да их узмем!

— Није, није, шалила сам се! — озбиљно рече Хивра: то је теби Степанида. Данас је био овде сам генерал, родитељ покојнице Клаудије Антоновне. Разумеш ли сад?

— Оо — ох, ох — о ох! Христе Боже! Господе Боже! — јецао је болесник иза пећи.

— Мучи се као бедни Михаил! — прозбори Хивра и настави дубоко спутивши глас: Знаш, Степанида, дошао, исплакао се на гробу и, како је покојница веома волела твога Мишку, ево наредио да ти се преда... Разумеш ли?

— Како да не разумем! радосно кликну Степанида: значи — мени! То су сад моји новци и могу с њима радити што хоћу! Је ли тако или не?

— Тако дабоме! А да како би друкчије?

— Купићу волове! О Мајко Божја! Волове ћу купити! Вечна јој памјат, доброј души. За живота је добро чинила па је и после смрти милосрдна! Тако ми Бога, волове ћу купити!...

Лице Степанидино засја одушевљењем. Међутим Михаил се узнемири и стаде некако чудновато уздисати. Маничка, бледа, стајала је крај врата, одупрши се руком о рагастов. Као кроза сан слушала је разговор двеју пријатељица, јер је вазда слушала болесникове уздахе. Много је мржње било у тим уздасима, мржње сасвим оправдане за човека који се искрено покајао, оставио ниће, хтео поправити домаћинство, — и ето, баш у време кад је потребно најјачега рада, паде у постаљу.

— Степанида! Ходи, ходи — и! — позиваше је он шиштавим гласом.

Степанида се узбуди:

— Опростите, госпођице!.. Шта да радим? Болестан човек!.. Болеснику се све опрашта, госпођице!.. Ви бисте, можда, за који часак у другу собу... О, туго моја!

Маничка није знала због чега се ово оправдава. Неодлучним корацима пође за Степанидом која се упути постељи. Михаил је лежао леђушке, покривен до подбратка својим кожухом; космат му глава некако сва ушла у јастук; лице му је било жуто и до невероватности омршало; велике, мрачне очи сијале се грозничним сјајем; уста, окружена улењеним длакама неодређене боје, искривљена од бола и срибе. Ваздух око његове постеље беше несносно тежак. Степанида пажљиво скиде с њега кожух, подметну једну руку под његова леђа а другом стаде пажљиво извлачити чаршав испод њега.

— Не тако... не тако јако!... Боли!... О-о-о! викну Михаил и с напрезањем скупи руку у песницу као да хтеде њом ударити жену своју. Степанида пажљиво и стрпљиво настави свој посао.

Маничка је све ово гледала раширеним очима; лице јој сваког тренутка постајаше све блеђе; недоумица замесивана је на њему суровошћу, која је прелазила чак у негодовање, у жестину. Никада још боре на њезину челу не беху тако дубоке, још јој никада усне не дрхтаху тако, нити јој груди тако дисаху. Некаква њој непозната борба, која је била у души њеној, дави јој груди, стеже срце. Жеља, која је овде доведе, остварена сталном решеношћу што је потекла из читавог низа мучних размислања, а која јој изгледаше као једино могући резултат свега што је било с њом и што је налазила у животу и свом и других људи, — сада се борила с одвратношћу, с осећајима срцебе, па чак и са мржњом према овим људима... Шта је то? Зар она овде, она, са својим малим, белим ручицама, са својим утањеним укусом, слабиим нервима? Зар она да проводи време крај овог болесника — ружног, мрзовољног, невероватно суровог и прљавог? То је немислено, ружно, то је насиље над душом, над својом човечанском личношћу, над свим својим животом, па ма какав он био, над собом самом, па ма каква била...

Маничка се окрете и, никога не гледајући, изиде из собе.

Село је већ спавало. Чак и пси, уверени да у ово доба ни једном лопову неће ни у памет доћи да одлази у туђа дворишта, беху се повукли у своја склоништа, те својим непрекидним лајањем не потресаху дубоку тишину пролећне ноћи. Ова тишина, овај непрекидни покој природе која, свршивши свој обични дневни посао, беше заспала да се сутра пробуди са свежим силама и да се опет прихвати свога посла — непроменљивог, вечног, разумног; овај тихи сјај месеца што величанствено броди по плавини небеској, тихо и мило светлוצање звезда којих је тако много и које се по неизменљивој сталности у току векова јављају на својим одређеним местима — све то не уливаше мира у душу Маничкину, већ мукама њеним само нове додаваше. Ишла је брзо, али не право школи, већ Бог би знао куд, јер јој беше све једно ишла куда му драго. Ено поље, па неки широки пут, ено опет село, његов крај, јарак, низ колиба поред реке. Али је река овде пресушила и само се види њено црно корито. Опет нестаје колиба, опет степно поље, нешто се у даљини бели и види се крст, пуно крстова: то је гробље... Маничка га обиђе и пође тргом. Из далека се види школа, прозори нису осветљени, — јамачно се Зинаида Петровна није још вратила. Ено тамо, десно, парохов дом, а у његовим прозорима сјајна светлост и јављање живих покретних сенки. Дакле, веселе се. Прекрасно, бар је нико неће реметити у њеној самоћи. А она би да буде сама, — увек, вечно сама, да никог не види, да не чује људски глас и да мисли: никог живог и нема у свету. Изгледа јој да би тада могла живети, само тада. А сад... Зар је ово живот?

Месец је обасјао школски дом. Све околно мирно и непокретно. Не, на клупи као да се покрете нека сива сенка. Ко је то? Да није мати? Зар она ужива у природи? Зар се наслађује ноћном тишином? О, не, ништа она од тога не воли, јер би по томе већ одавно спавала. Док се Маничка приближавала, сенка беше устала и очекиваше. Маничка приђе кући. На вратима стајаше деран у сурој свитки и са поштовањем скиде пред њом своју капу. Маничка је сад први пут у свом животу видела овог дерана и никако није могла разумети, каква то може бити потреба што га је амо довела овако доцкан.

Милица Анђелковићева

Јапански мотив

XXII

— Шта желите? — одсечно упита Маничка.

— Јесте ли ви учитељица? упита је деран.

— Јесам, а шта желите?

— Овде седим још од вечерас... Све чекам, чекам, а никог нема, — ни Хивре, никог... Ја сам из среске канцеларије. Послао ме начелник. Ево вам и писмо.

— Писмо?

Деран извади испод пазуха осредњи замотак и даде га учитељици.

— Начелник вели: можда је што важно, Бог ће знати, па га однеси!.. Ја сам чекао, додаде деран као да се хтеде оправдати што је тако дуго чекао.

— Хвала вам, — рече Маничка и одмах уђе у стан.

Ту упали свећу и отпечати коверт. Писмо је било од Морозова. Пише: „Хитам да вам јавим, поштована Марија Владимировна, да имам за вас одлично место. У нашем граду отвори се комисионарска канцеларија на доста

пространој основи. Потребан је интелигентан човек, који би могао писмено и као што доликује водити преговоре с клијентима, а такође и да их прима. Сасвим случајно обратили су се мени са молбом да препоручим лице, које би могло заузети такав положај. Ја сам, разуме се, похитао да препоручим вас, те, ако пристајете, место је ваше. Награда је — педесет рубаља месечно, али има и још неких процената, који би изнели до двадесетипет рубаља, а ако се послови развију — и више. Ви бисте са својом машама лепо пролазили. Похитајте с одговором. Саветујем вам од свег срца да не пропустите ову згодну прилику која ће вам поправити положај.“

„Као поручено!“ помисли Маничка: „Треба једном одговорити и на то питање. Сва питања треба објаснити, да не би остало никакве сумње. Како је њих дивно објаснила Клаудија Антоновна. Истина, њој је за то био потребан цео дневник, али то је за то што је и њен живот био пун, што је у ње било и узрока и последица, тежње и циља. А ја као да живим без разлога и без циља, па ми то и не треба. Али она ми је дала добар пример и оставила неколико чистих страница за мене.“

Маничка извади свезак, стави га на сто преда се, и рече полугласно: „Разговоримо се, Клаво; сведимо рачуне и изведимо резултат.“

Седе за сто и поче писати:

„Разговоримо се, Клаво; сведимо рачуне и изведимо резултат.“

„Уживала сам живот, али ми је судба задала страхан удар и ја сам постала злобна и омрзла сам цео свет. Познала сам тебе; ти си ме уверавала да ћу наћи умирења у оном у чему си га и ти нашла: у жртвовању за друге. Тражила сам то, али нисам нашла.“

„Да, хтела сам послужити ближњему, али нисам могла. Он је ружан, суров, прљав, — тај ближњи. Противу тога узбунила се сва моја прошлост коју презирем и проклињем, а ипак — њена сам робинја.“

„Ти ми одговараш, ја чујем и осећам. Ти велиш: „Шта? Један само корак, један неуспех и ти већ не верујеш у своју моћ, већ си опустила руке? Застани мало, испитај и по стоти пут своју моћ; нека буде и сто неуспеха, сто први биће — успех! Добročинство, као особина, стиче се огледима, вежбањем...“

„Тако велиш ти, али ја нећу таквог добročинства, ја га не признајем; оно би за ме било — насиље. У мени га нема, нема! А ти опет одговараш: ти говориш о себи! Али је у твојем срцу, још док си дете била, љубав горела макар слабијим пламичком. Ти си имала старајачицу која те је, на свој начин, учила љубави. У мом срцу нема љубави, — ја сам то осетила крај болесникове постеље, јер му нисам могла опростити његове недостатке. Нисам могла, нисам могла, нисам могла!... Видела сам пред собом туђег човека, који ме је вређао и самом својом појавом. И ја сам осећала, како се у мојим грудма место сапатње буди злоба и мржња према њему. Не, ја љубави немам. Срце је моје празно.“

„А то је тако, јер ја свим силама душе своје, свом злобом својом, које је пуно у мени, мрзим и оне у чијим је рукама било моје детињство! О, како их мрзим! Ја сам им све опростила — и сиротињу своју и срамоту, али им ово не могу опростити. Не могу им опростити што ме нису научили волети, што су ми срце васпитали да буде хладно, ледено! Ја те гледам, Клаво, твој живот, и разумем да се помирење може наћи: у љубави! Да, ја све то разумем умом, ја видим да си ти то и нашла, да је то добро, да је тако потребно, јер у томе, у љубави, у служби ближњем, у жртвовању, нема ничег личног, ситног, поквареног, а још и за то, што никад није тешко умрети оном који није узалуд живео... Али то није сваком дато, па није ни мени. Ја ти говорим праву истину, ја ти отворам срце своје: гледај, — оно је празно!“

„Подвига, дакле, нема! Па шта ће бити? Ја сам то очекивала, дуго нисам била одлучна, али ево ми сада дође мушка одлучност, права, пошла сам смело и — разумела сам, да њега неће бити и да га не може бити. И не само подвига, већ ни најобичнијег доброг дела; не, ни ово није тачно, него: ни дела које не би било зло! А шта ме очекује у будућности? Учићу децу. Али ја их не волим, она су ми туђа, она то добро осећају. Бело-коси малиша осећао је то, када је инстинктивно одбио моја мажења. Ја их нећу ничему научити, јер ми та деца неће ни веровати. Јер ако ја њих не волим, неће ни она мене волети, а деца верују само онима који их воле.“

„Примићу место што ми га нуди Морозов. Живећу у граду. Замислимо, да ће ме срећан случај учинити богатом. Живећу у свету, уживаћу у забавама, у безбрижности, у свим добрима овога света. Али ће срце моје бити гладно, јер неће моћи никог волети. А срце без љубави — мртво је срце, ти то знаш, Клаво...“

„Не реци, да ми твоја исповест није била од користи: то није истина. Да нисам тебе познала, никад не бих истину познала. Да нисам видела твоју душу, чисту, истиниту, љубавну, била бих спремна поново утонуту у вртлог празног и немилосрдног живота. А сада то не могу, јер знам вредност овог живота, јер сам видела и другачији живот. Не Клаво, ти си своје учинила према мени, ти си урадила што си могла...“

„Дакле и онде нема ништа друго осим празнине.“

„Шта је то? Живети у свету као бедно створење које душу одржава радом, у који ни само не верује, јер живи само да једе и пије, да се одева и да чува топлоту крви своје, живи само да не умре, — је ли тако? Окретати се у узурној празнини и јурити за срећом која је сјајна и ефемерна као и одблесак сунчев у огледалу! Тај одблесак дражи очи, деца јуре за њим, али чим огледало склониш — нестане га! Не, ни то не вреди. Па шта онда вреди? Одговор је тачан и утврђен, па ме, за то, Клаво, немој ни разуверавати, јер је узалудно.“

„Стани, још није готово. А ти? Зар је теби било лако да оствариш свој подвиг? Твоја душа, жељна подвига, зар се није борила са навикама узурности, детињ-

ства, богатства, васпитања, укуса? Зар ниси ћутећи патила, када си се морала спуштати у блато и гледати суровости? Не реци: нисам! Ти си много патила, то је и скратило твој живот... Откуда дође на тебе твоја болест — сушица, која те и у гроб отера тако младу? Откуда? Не, до подвига не стижу лако чак ни они којима је љубав у срцу. А ти си га платила — својим животом...

„Сад је готово. Ти си подвиг платила животом, а ја плачем што не могу да будем таква. Од онога доба, када познадох тебе, твој живот, твоју душу, — нема за мене живота поред тога. Ти видиш: ја сам мирна, срце моје бије уједначено. А то је за то што сам ја већ мртва, у мојој души нема ничега живог, остаје ми само да извршим пукну формалност. Ја' никог не кунем, никог не окривљујем, — живите сви, који можете, својим бесцилним, бесмисленим животом!..“

Маничка спусти перо и заклопи свезак. Бледа, с непокретним, хладним лицем, личила је на мртваца кога је нека незнана сила нагонила да се механички покреће. Приђе омањем ковчегу, отвори га, затим потражи ковчежић, откључа га малим кључем, претури по њему и извади револвер. Поузданом руком напуни га патронима, метну револвер у џеп, а ковчежић и ковчег закључа. Црквени стражар откуца једанаест. „Мати тек што није дошла. Треба похитати. Не бих у њезину присуству...“ Али је задржа нова мисао.

„Добро, тако сам решила. Изгледа ми да другог решења не може ни бити. Али ако би га било, — зашто хитати? Ја сам још под утисцима оне ужасне слике коју угледах код Стенаниде. У соби прегрејано, загушљиво, ваздух покварен. Проћи ћу, дисаћу свежа ваздуха, погледаћу речницу, звезде, дрвета осветљена месечином...

Можда ће ме то освежити и можда ћу наћи и друкчије решење. Та живот се не повраћа, он се даје једанпут само. Све ово, све моје мисли што сам их унисала, можда су само бунцање и занос.“

Угаси свећу и изиде. Трг је био још вазда тих. Парохов дом још осветљен. У њему је данас, види се, врло весело. Маничка пође према цркви. Онуда је пут водио, јер је требало проћи поред цркве, ако се иде речници. Ишла је бадро, старајући се да удахне ваздуха што више може, управо као по дужности коју су јој силом наметнули.

Маничка дође до цркве и мимоходом погледа у парохов дом. Сенке, што се кретаху иза осветљених прозора, претворише се у одређене ликове у којима си могао познати и спахију и Зинаиду Петровну и Сутугина и поцину Ђерку; ликови брзо промицаху поред прозора, замењујући један другог. До уха допирасу и звуци са гласовира. Игра је у јеку. Само је у кабинету оца Семена било мрачно; старац је, јамачно, већ заспао, а можда је угасио свећу само из економности, на саблажњен мирским

веселем прилегао на диван и посматра игру. Ето срећних људи, који се задовољавају и таквим ситницама! По свој прилици, и отац Семен и попадија и попина Ђерка распложени су данас веома свечано. Данас је на црквени тас пала неочекивана стотинарка...

Маничка прође мимо цркву, скрену лево и стиже пред речницу. Полако и за очи неопазно тече њезин слаби ток, којему је киша најјачи извор. У свежем је ваздуху мирно, не шуште дрвета у спахијском врту, не шумори треска с ону страну речнице, мирно спава све село, па се чак не чују ни звуци веселе игре. Дивно би било умрети у овој величанственој тишини ноћној, неопазно, без муке, без потреса, претворити се у камен који никада неће ни проговорити ни осећати. Али се, ево, тишина наруши. Из села се јави петао, за њим други, трећи; разбуђени кукурекањем, почеше пси лајати а не знају ни сами зашто. То су докази да природа није умрла, већ да само спава; то је само тишина спавачка, а у Маничкину је срцу — мртвачка.

ДОМ СЕРДАРА МИЋИКА

Не седи јој се. Ни свежи ваздух, ни изглед речнице, ни звезде што сијају над главом њеном, не везују је за место, не маме је себи. У души је њеној све као и пре. Ако је што и привлачи себи, то је само онај тесани крет на узвишеном гробу; она га не љзиди, јер је гробље заклоњено црквом, али она мисли о њему. Поћи ће онамо без одлагања, онде ће постајати; још једном ће прочитати натпис на дрвеној дашници и осетити близину Клаудије Антоновне.

Опет се указаше окна парохова дома. Још су вазда осветљена, али се сенке више не покрећу а и музика је престала. Маничка прође позади цркве, пређе ров који је био око гробља, и нађе се крај узвишенога гроба. Загледа се у натпис на дрвеној дашници и чита га, и ако га је напамет знала. За тим седе на меку и влажну раку, опружи ноге и даде се својим мислима. И опет је изненади дубока тишина, бескрајни мир, неузбудљив, мртав, као и онај што је у души њеној. Ни вере, ни љубави, ни мржње, ни злобе, ни сажаљења. У самој ствари —

она је већ мртва и само јој остаје да изврши формалност. Управо, она је била мртва још онда када је дошла у Марловку и када је прочитала исповест Клаудије Антоновне! Још је тада осетила да се узвисила над својом прошлошћу и да јој се више не може повратити, али је та прошлост од таквог утицаја на њу да је сад без сваке подобности за буди што боље. Слушала је размишљања о самоубицама. Једни су говорили да је то — малодушност, бескарактерност, страх од живота, плашљивост; други су, на против, тврдили да је потребан необично силан карактер да би се могло свршити са собом. Она сад види да за то не треба ни карактера ни малодушности. Човек осећа свим својим бићем да је већ мртав, неугодно му је међу живима, и он извршује само једну формалност.

На парохову дому отворише се врата и из њих изиде весело, говорљиво друштво.

— Ех, дивна ноћ! — ускликну Сутугин својим звучним, младим гласом. — А не иде ми се кући! Уморио сам се, наиграо!

— А куда ћеш? Преноћи код мене! — предлаже спахија.

— Не, захваљујем лепо! Успављу се, па се бојим задоцнићу на службу.

— Нећеш се усавати! Ја ћу сутра пре зоре у град... Послали су ми пар свиња од грофа Штинена...

— И мени се не спава, не бих ни да лежем, — тако је чудно дивно! с осећајем изговори Зинаида Петровна.

— А како би било — умеша се попина кћи у разговор — кад бисмо пошли речици, па онде да седимо? Певаћемо што: Сутугин бас а ја дискант.

— Врло добро!

— Не, знате шта? поче Сутугин. Сад је дивно у стени. Ваздух — дивота! Хајде да упрегнем коња у своје двоколице па да вас провозам!... А?

— Али је у њима места само за двоје.

— Па, шта је с тим? По реду! Прво ћемо госпођу попадију, па онда Зинаиду Петровну, па Софију Семеновну.

— Врло добро!

Сутугин се изгуби, — требало је да упрегне коња.

— Хтела бих да знам, има ли човека који би сада смео да сам прошећа по гробљу? — помало сентиментално унута попина ћерка.

— Можда би се и нашао, али ја нисам тај! одлучним гласом одговори спахија. А ког бих врага и тражио ноћу по гробљу?

— Ах, ала сте ви плашљивац! Нисам се надала! — добаци Зинаида Петровна. — Ја сам имала једног познаника, неког Љаског, који је, верујте, био у стању да иде куд год хоћете...

— Плашљивац! Реците, молим! Ала је храбра! увређеним гласом одговори спахија. А ви, Зинаида Петровна, да ли биете ви пошли?

— Ја! Ја сам жена, то је друга ствар!

— Но, а ја сам човек па опет не бих пошао. И ја то не сматрам за плашљивост. Ја не верујем да покојници устају из гробова, али је сам осећај просто непријатан, и то је све!

Друштво ућута, јамачно под утицајем разговора о мртвацима. Појави се Сутугин.

— Ево, готово је! На вас је ред, госпођо попадијо! Хајдемо! — узвикну.

— Не, ја ћу уступити Зинаиди Петровној! Идите, Зинаида Петровна!

— Не замерам! Са задовољством... Само да се возимо што брже, Сутугине! Знате, да нас ваздух запахне! Као стрела! Чујете?

У том тренутку, када је Зинаида Петровна прихватила пружену Сутугинову руку и хтела поћи ка двоколицима, зачу се пуцањ. Сви се тргоше.

— Какав ли је то ловац што ноћу лови? срдито рече спахија.

Зинаида Петровна ухвати се обема рукама за груди. Од оног судбоносног пуцања, који је онако утицао на њезину судбину, није могла поднети такав звук.

— То је близу! — примети Софија Семеновна спуштеним гласом.

— То се жртваци гађају у дуелу! — нашали се Сутугин, али се нико не насмеја. Поплашени голубови излетеше из својих гнезда под црквеном стрехом и узнемирено полетеше по ваздуху. Из дворишта истрча чунави стражар попина добра — псина Сивко, и што брже може одјурити поред цркве ка гробљу.

— Види, види! Не трчи Сивко узалуд онамо! Хајдемо за њим! Пас увек наљуши!

Све друштво, поведено неким необољивим љубонитством, које се увек јавља када се може макар и наслућивати какво убијство или смрт, пође ка гробљу. Женске дрхте и тискају се уз људе. Сивко као стрела пресече гробље, скачући преко гробова и крстача. У један мах залаја негде, па као пресечен прекиде и остаде као укопан.

— Кажем ја да је близу! — прошапта Софија Семеновна.

— О Боже, шта ли то може бити? — дрхтавим и непрекиданим гласом промуца Зинаида Петровна. Ухвати је некакав неодређени страх, предосећај нечег ужасног, судбоносног. Она, шта више, остави људе па скоро несвесно потрча према гробу са великим тесаним крстом.

— Ах! Ах!.. дивље врисну она. Маничка! Маничка!..

Сви се окупише око гроба. Маничка лежи леђима на земљи, опружена у сву дужину своју, глава јој окрвављена, лице мртвачки бледо и мирно. Зинаида Петровна зариде.

Сви бежу више Маничкина трупа, опустивши главе и искрено жалећи пропаст младога живота, и ако нико од њих није знао, зашто је то тако и чему је била потребна ова погубао. Нико није задржавао Зинаиду Петровну да не лије сузе и да не пропада, јер су сви назили да је то природно од мајке која је изгубила кћер.

С рускога превео Р. Ј. О.

Помограми

Први суерет

Једно после подне — не сећам се које —
Ишли сте лагано и погнуте главе,
А око вас надух, светлост и мир стоје,
А над вама небо боје јасно плаве.

Сенку и с њом мене подили сте собом...
Силна дрскост беше овладала мноме:
Ја сам само знао бити њеним робом —
Да нас пратим, гледам на домаку своје.

На уличном углу застали сте мало
И мени се нагло окренули лако...
Пред оком што на ме кроз поглед је пало
Ко укопан стадох сав поражен тако.
Ни видео нисам тада ваше лице —
Само нам се збуњен јавих нехотиче...

На ономе брегу...

На ономе брегу што је над животом
Тражио сам место где станује срећа,
И лутао дуго, окружен лепотом,
Из предела снова у пределе цвећа.

И ја сам се пео, уздизао горе,
Мислио сам да си на највећем вису,
И да плетеш венце, доносиш бокоре,
Да си сва у цвећу и сва у мирису.

Али та је слика превучена прахом
И стоји ко спомен минулих обмана;
Ја јој каткад приђем са тугом и страхом
Као драган драгој после многих дана.

Dis

Дражбани, новембра 1903. год.

Не знам да ли да ово писмо назовем немачким, јер би тако исто могло носити назив француско или енглеско, с разликом само по месту одакле је. У последње доба, са почетком нове позоришне сезоне, и опера и оба позоришта у потпуној су журби, ко ће приказати више — туђих новитета! У лепоме граду на Лаби позоришна уметност не даде до сада ни једне немачке премијере. Из којих разлога, тешко је рећи. Не да би недостајало комада! Са свим противно: они ничу као и сваке друге године, да тако исто брзо потону и ишчезну у мору позоришне библиографије. Чак су по готову и сви „модерни“ у краћем или дужем размаку времена овога пута изашли пред суд позоришне публике: и Судерман и Хауптман, и Халбе и Фулда. Само што се Судерманов „Sturmgesele Sokrates“, његово најновије позоришно дело, у кратком једна јака алузија на 1848. годину, не миче из Берлина. Па и овде потпуно без успеха! То је, ваљда, и дало писцу повода, да свој комад не уступи ни једноме од толиких краљевских позоришта у Немачкој. Исте је такве среће била и „Rose Berndt“ Хауптманова у „Немачком Театру“ у Берлину. Овде се писац поново враћа на земљиште свога шлескога завичаја са шлеским сељачким дијалектом. Само што и овај комад, поред два последња: „Der rote Hahn“ и „Der arme Heinrich“, хоће као да

још јаче утврди, како из годину у годину све више опада снага овога великога немачкога драматичара, који успе да позоришном свету остави дела трајне вредности као: „Die Weber“, „Versunkene Glocke“, „Fuhrmann Henschel“. — Да се пак не би повлачили ма какви закључци, то овога пута остављам Халбеову најновију драму „Strom“ — пошто је о Халбеовој „Младости“ ту скоро говорено у овоме листу — да доцније можда проговорим о њој заједно са Фулдином драмом „Novela d' Agapso“, која је пре кратког времена приказана у Бечком Бургтеатру.

Обишавши, дакле, своје људе, позоришна публика дочекала је од стране овдашње позоришне управе у врло кратком размаку времена две француске премијере. Да пак ови слаткиши из француске кујне не би и сувише „слатко“ пријали, то се паметна управа постарала, да одмах затим покаже и два „тежа“, озбиљнија комада, пуна сете и магле, баш као и земље одакле су: Енглеска и Норвешка.

Пре свега Пјер Воле са својом „Великом Тајном“. Комад Француски!... Младачка љубав, недопштени односи и најзад плод свега, један красан и пријатан дечко, који дуго времена мора да носи и чува „велику тајну“, док једном све не изиде на бели дан и онда, разуме се, ту је и добри дека, који све прашта, и сузе и измирење и опет срећа. Потпуни контраст Брије-овој „Драгани“. Само са куд и камо више театарности, позом, која тежи ефекту, и да би се он постигао — што је овога пута у осталом потпуно свршена ствар — онда су ту и велике речи и немогуће сцене и старе фразе о срцу и љубави и све остало што са тим обично иде. Па и поред свега тога ипак мирно и пријатно дело са пуно доброћудног хумора...

Много је више праха пак, али мање успеха, подигао Мирбеов „модерни“ комад „Посао је посао“ („Geschäft ist Geschäft“). Још при првој представи у Париском француском театру дело беше потпуна сензација за по-

зоришњи свет. Приказу у Бечу пак присуствовао је и сам аутор. Толика пажња била је усредсређена на дело, које у својој средини носи једног препреденог спекуланта са педесет милиона франака, човека од гножђа, али без срца и савести, који је кадар да све око себе уништи и подложи утицају својих спекулација и своје користи; нешто слично оном Балзакову Наполеону из контоара, који подјармљује своју несрећну жену, а Ђерку гони из родитељске куће само због тога што њено биће не разуме; човек чија је сва љубав усредсређена на његову жигосаном и потпуно поквареном сину Ксавију. И кад се сину дешава велика несрећа, да га аутомобил потпуно измрцвари, он у тренутку савршене нервне кризе једним снажним потезом долази поново себи, мирно корача за мртвачким колима мртвога сина, учинивши пре тога још једну подвалу двојници варалица, с којима потписује неки уговор, што би на његову радњу имао врло штетна утицаја. — „Geschäft ist Geschäft“.

На први поглед Мирбеов комад јако одудара од правца данашње модерне Француске драме. И овај демонски, гвоздени спекулант изгледа некако са свим друкчије, издваја од своје средине; његово је кретање, његово делање у смислу тешко појмљивих јунака Ибзенових, Бјерсенових. Аплаудирало се писцу који је имао толико слободе и смелости, да друштвене односе на свој нарочити начин прокритикује.

Али, као што рекох, само на први поглед. Јер и ако смо се навикли да из француске примамо позоришне комаде са необично развијеном техником, то нас ипак не сме преварити, да Француска у погледу модерне, озбиљне драме стоји нешто мало назад. Док је психолошки роман, са Полом Бурже-ом на челу, достигао највиши ступањ свога развића, дотле драма једва и да је коракнула код обичне драме обичаја; она је стегнута, окована, у најјачој власти типичнога, традиционалнога. Тамо још прву реч воде Дима, Сарду, Оне и остали. Њој недостаје озбиљно Ибзеново карактерисање; место да је непосредно, оно је и данас посредно.

Све то пак чини да се комад укаже као псевдо-модерни; стара, уобичајена театрална машинерија. Хоће ли нам се пак пребацити, да се у овом „модерном“ спекуланту ипак налази много чега истинитог, довољно је рећи да све то имамо у Бурже-а, Золе, Бјерсена, само у још много јачој светлости, верније, природније. Ја сам толико слободан да кажем, да је у овој драми модерна само употреба једнога водопада зарад електричних смерова, модерни су оних педесет милиона франака спекулантових и смрт његова сина са аутомобилом. Иначе ништа даље! Све стари, тако добро познати типови, као стотине дебелих романа: спекулант који преко мртваца корача; необразована, плашљива и штедљива жена на његовој страни; племенита Ђерка која се са оцем не слаже и не може да остане у таквим приликама; сиромашни љубавник; расипник, покварени син и т. д. Што се контраста тиче — зар од скора познајемо противности надувенога али при том са свим неумешнога парвенија и старога, пропалога племенства. Карактеристика је пак таква, да се спекулант још у првом чину показује уображен, бруталан, човек који воли да се размеће новцем и не устручава се да преговори и тоном неистине, ако му се прилика укаже. Можда хоће да се исказе срчаност: оштро и без зазора цело друштво метнути на критичарску трлицу? Нека буде. Али је Мирбо и овде показао и свој неуспех и свој неукус. Од једнога човека, који само о новцу живи и мисао само

за њега има, он хоће да створи новог Шамлока, али не чинећи спекуланта Еврејином. Он указује само на то, али порекло његово не доказује. Па чак и кад би то у ствари било, имали бисмо стару машину, која би била колико стара толико и рђава.... Мирбо се не усуђује рећи, да је његов јунак Еврејин, али он наговешћује.... Geschäft ist Geschäft.

У естетичке недостатке не вреди ближе улазити. Уметничка вредност комада незнатна је. Зато је пак ту онај јаки трик у последњем чину. Али пре но што овај дође, мора се са пуно досаде чекати да прођу прва два, оба испуњена са тма разговора, без икакве радње. Ну дејство се зна тиме постићи, што писац од једном и незграпно пушта дотле притиснуте узде, не штедећи ни мало наших нерава, и надражење, ужас, гроза и страх, мењајући се моментано, порађају се у нама.... Ни мање ни више него мало: Looping the loop....

Други комад, о коме бих у овоме писму још хтео проговорити, јесте „Кандида.“ Писац му је Енглез, Бернхард Шав. — У североисточном делу Лондона, где су улице тако јако изукрштане, а зеленило потпуно ишчежава, налази се кућа свештеника Јакова Морела. Човек око 45 година своје старости, побожна блага лица, пун лако распаљива ентузијазма, кога цела његова црквена општина поштује и воли. По својим начелима, рецимо, хришћански социјалиста, који има ту своју слабу страну да по зборовима прилично много говори, воли високи говорнички стил и по мало пати са охолости. Па и поред свега тога ипак озбиљан, миран човек, у коме његови обожаваоци гледају будућег владику.

Јаков Морел је ожењен и отац породице. У кући влада мир; Морел је, истина, мало јунак под папучом, јер у току десетогодишњег, брачнога живота његова жена успела је, да потпуно упозна слабости свога мужа. Отуда и долази, да себи придаје много веће важности, подцењујући свога мужа и поступајући с њим у неку руку као са великим дететом. Уз то она се налази у најсветлијем доба, кад је окружује двострука драж: младост и материнство и као Евина верна Ђерка она не заборавља, да се поигра ватром коју не познаје, а која је тако опасна.

Једнога дана Морел доводи у кућу једнога деветнаестогодишњег младића, Евгенија, кога је нашао доле на пристаништу. Евгеније је леп младић, син некога пера енглеског, дотле потпуно забачен и остављен самоме себи. Тек у кући свештениковој он налази праве предусретљивости и топле љубави. Иначе у животу потпуно неискусан, свакоме послу невест; не занима се ничим, прилеп је, уз то самољубив. По мало је и савалица; нише стихове; са унутрашњом једнога младића, чије су снаге почеле тек да се развијају и који живи у слаткој самообмани, да цео свет на њега чека.

У доба човечјих година, кад представа представу сустиже, већим делом без одређених облика, кад река крви бујно кључа, тражећи својој енергији нових путева, кад душа и срце живе у непрестаној свађи са телом и његовим човечјим појудама, — развија се и у Евгенију оно дрско, ниско, животињско. У срцу младога савалице порађа се страсна љубав према зрелој мајци, према лепој жени свештениковој. Ипак он је у стању да је скрије и кријући је, он верује да ће свет тиме добити своје ново спасење. Али жар постаје све несноснији; он почиње да пали, пече и боли. И Евгеније почиње да мрзи свога добротвора, гледајући да га понизи на сваком кораку; он бесни противу Морела, који је господар своје жене и коју он не

разуме, већ допушта да њени прсти заудару на уло којим лампу пуни.... Ето бол без пребела!.....

Због таквих љубавних фантазија не треба се смејати.... За дотичну особу то је врло озбиљна ствар. Сваки бол је свети, па и онај деји, па и Евгенијево страдање и муке могу за песника и са трагичне и са сатиричне стране бити достојни вредности. Али једино стоји: од песника мора се безусловно захтевати да стоји изнад дејих игара, јер он не пише за дечаке; дечачким лудоријама и неоснованим појудама он мора оставити разумну слику истине. Овде је пак основна погрешка енглескога комада. Појава тек зрелог младића, чија се младост растапа у жару љубавне страсти, добра је, шта више врло добра. Само што песник, који се овога пута можда и хтео мало нашалити са доброћудном публиком, узима и сам улогу заљубљеног дечака, хотећи тиме да правом и истинском животу даде мало дејје будалаштине и да га начини разумним у дечачком схватању.

Евгеније, не само да признаје свештенику, како воли његову жену, већ му и пребацује, што је овај никако и не разуме. Он ју је досада у опште обасипао својим реторским филиникама и сад је најзад дошло време, да се Кандида једном ослободи тираније његових погледа. Најзад Морел се решава да доброг младића истера из своје куће; али слабост његова ипак оставља Евгенија, пошто му овај каже, да се он (Морел) не усуди, да Кандиди остави слободно поље избора између њега и Морела. Па и то му је мало. Морел хоће да Евгенија удали из своје куће. Дреско задовољан, Евгеније пребацује свештенику његов нитковљук, како Кандиди прећуткује прави узрок његова удаљења. И тек сад узима Морел ствар озбиљно. И сад настаје трагични ветар комада. Морел не само да задржава заљубљеног јуношу под својим кровом, него се намерно на три часа укљони од своје куће, остављајући своју жену на само са Евгенијем и њој ништа не казујући о ономе што је било. Морел у овоме

случају није будала, али ни закључци његова ума нису исправни, кад већ после одређеног рока — вративши се дома — преклињући моли Евгенија, да му каже, шта се у његову одсуству десило.... Који пак свештеник у потпуној снази своје мушке зрелости може такву комедију и замислити, још мање са самим собом експериментовати?..

Трагична поза све јаче заузима свој будаластни ток. И сама Кандида узима целу ствар озбиљније, мало те не трагичније и она тек сада увиђа — у одсуству свога мужа — како је стрми обронак над којим стоји; тек сад види да за њоме стоје толике године брачнога живота и плод тога живота — њена деца. Али како Кандида према њему не осећа ни мало страсти, онда песник довлачи овај мотив: Кандида мора — вели он — са својом самосталном природом, ипак имати некога о коме ће се бринути као о каквом детету. Ко је тај неко? Свештеник или дошљак Евгеније?.... Кандида треба дакле да изврши избор и муж — да, он ће се подврћи томе избору. Ко ће стегнути уста да се не насмеје и таквим будалаштинама? И каогд деца кад се играју „младе“, Кандида са најозбиљнијим лицем приступа избору. Али не да супругу каже, да заљубљени дечко остави праг њихове куће, већ да упита: „Ко је од нас слабији?“ Сад пак долази опклада, ко ће се показати слабији. Шаливо је видети, како се безазлени свештеник труди, да ли ће он бити тај слабији. Нега се људи крвавише за женину добру вољу, сад им пак то пада као зрела јабука у крило, само ако су слабији.... Али... *tempora mutantur*. Зашто није и све вероватно? Разуме се, Морел као слабији задржава своју жену. — Докле? Док се можда још неко „слабији“ не покаже него што је свештеник Морел, који ће тада исто као и Евгеније при напуштању куће моћи рећи: „Ја вам уступавам своју срећу, мистер Сундео, обема рукама, јер сте ви потпуно испунили срце оне жене коју ја волим....“ И зар све то није једна огромна поза?!...

Мил. П. Ђирковић.

Миша Пупин (сликао П. Јовановић). Мислимо да је редак Србин који није бар чуо о Миши Пупину, научару светскога гласа и професору у Њујоршком универзитету Колумбија. Његови електротехнички проналасци у телефонији и телеграфији обезбедили су му једно од најугледнијих места међу светским електротехничарима. Ученик великога Хелмхолца осветлио је образ и себи и своме српском народу. Пре неколико месеца пронашао је Пупин давни жељени начин да се сачува јачина електричне струје за најдаља спровођења. Велике даљине нису могле до овога проналаска ступити телефонима у говорну везу. Дебљина спроводних жица расла је из дана у дан без каквих повољнијих резултата, те се најзад почело сумњати у могућност извођења. Пупин је учинио крај тој бојазни, јер је својим системом магнетичког појачавања електричне

струје дошао до најидеалнијих резултата. Примена овог резултата данас је огромна при свима пословима са електричним струјама, кадгод је потреба да се та струја појача.

Професор Миша Пупин данас је у најбољим творачким годинама, а наш уметник Паја Јовановић, који је сада у Њу-Јорку, насликао је овог српског научара у његовој лабораторији и послао ту слику да је „Нова Искра“ објави српском народу. —

Арбанас (сликао Паја Јовановић). — Велико интересовање изазвали су Пајини арбанашки типови у америчком свету. Читав низ репродукција досадашњих својих радова извео је и растурио Јовановић у Њу-Јорку и другим америчким градовима. Познати тип његова Арбанашког стражара доносимо у овом броју.

Дом Сердара Мићића. — Овај дом старогa сердара Мићића подигнут је 1813. године а порушен је, као склон паду, пре две године. Дом је веран представник господских домова из првог времена српског ослобођења. —

Јапански мотив (сликала † Милица Анђелковићева), *Студија* (сликао Т. Ширакић), *Студија* (сликао Х. Прниловић). — У броју пред овим донели смо 3 ученичка рада из Српске цртачке и сликарске школе. — Сада доносимо још три, који ће још боље допунити представу о Српској цртачкој и сликарској школи. — Необично вредна и даровита ученица Милица Анђелковићева раскинула је све наде што су у њу полагане, јер је смрт уграби у њеној 17. години, као једину утеху ожалостане матери и несумњив таленат сликарски. —

Душа и срце (сликао Е. Коце). У овогодишњем Париском Салону привлачила је пажњу многобројних по-

сетилаца ова по замисли проста а по извођењу пуно реалистична слика Италијана Е. Коце-а. Износимо је својим читаоцима не би ли у њеној репродукцији нашли ма један део оног уживања што га је у гледалаца изазвао њен оригинал. —

Испраћање буклијаша у В. Кикинди. — Сутра су сватови, те буклијаш иде од куће до куће младењачких рођака, пријатеља и познаника, са позивом да не забораве доћи у сватове. Кићење буклије махрамама, пешкирима и ситнијим даровима, показује број званица. Песма и чаша вина дочекују и прате буклијаша. —

Портрет (сликао А. Херфелд). — Поред неколиких слика, у пређашњем и овом броју, из овогодишњег Париског Салона доносимо и овај портрет, несумњиво одличан рад немачког сликара. —

ХРОНИКА

Лаза К. Лазаревић у немачкоме преводу.

Нема тога ко се не би радовао успеху своје рођене књижевности у туђем свету! И кад се још сām туђин лати таког једног посла: да са најлепшим творевинама једне туђе књижевности упознаје своје саплеменике и санароднике, онда је вољан свако, нема сумње, да такоме човеку капу скине! Ово, дабоме, само онда, и то са особитом захвалношћу, ако је тај човек, који се таког мучног посла прихватио, био кадар да те примере из једне такве књижевности изнесе светле, чисте, неумрљане...

Творац наше савремене приповетке јесте неумрли Д-р Лаза К. Лазаревић. Његове се приповетке с правом сматрају као бисер Српске Књижевности. О њиховој лепоти и о њиховој вредности још и овде говорити — посао је излешан: ко није читао Лазу, ко се није заносио и одушевљавао оном силином израза, оном једрином мисли, оном лепотом причања?...

Некакав Јозеф Бекман, пређашњи дописник „Политичке Кореспонденције“ из Балкану, где је, код нас, научно и — *нешто* српски, зар и сувише поуздан у своје тобожње знање нашег језика, лати се једног тешког посла: да преведе четири приче Лазине на немачки: „На бунару“, „У добри час хајдуци“, „Први пут с оцем на јутрење“ и „Вертер.“ Али овакога превода, као што је Бекманов Лазиних Прича, није ваљда до сада још нигде било: *он не вреди ни за што!*

Овај је превод изашао као св. 4470. Reclam-ове „Universal-Bibliothek“, крајем септембра о. г., под на-

словом: „*Serbische Erzählungen* von Lazar K. Lazarević.“ — Превод је до зла бога рђав, и није ама ни принети ономе дивном преводу Божицара Шајића—Дидолинка, који је ланске године изашао (Laza K. Lazarević's schönste *Erzählungen*. E. Pierson's Verlag. Dresden und Leipzig, 1902.: „Први пут с оцем на јутрење“, „Све ће то народ позлатити“, „На бунару“, „У добри час хајдуци“, „Школска икона“, „Он зна све“ и „Ветар“).

Бекман нити зна српски, нити пак познаје наших обичаја нити наш начин живота! Са овога свога незнања он је починио ужасне бесмислице „преводећи“ Лазу на немачки. Јер оно што није сасвим знао, он је — изоставио, оно што је слабо или тек мало знао или разумео, он је — изопачио и унакарадио. Мењао је својевољно и мисао и смисао и распоред, начинивши од свега једну голему збрку и документујући тако своје огромно незнање и још већу несавесност.

Потврда за ово изашла је и у „Српском Књижевном Гласнику“ (Бр. 66. — X, 4.), и читаоци „Нове Искре“, који су то и тамо читали, опростиће, јамачно, за понављање. Али биће и нових примера — а и „Новој Искри“ је дужност да забележи овај атак једне незналице на нашу књижевност, у толико пре што се свештице „Универзалне Библиотеке“ продају по тако јевтиној цени, да се чисто мора зажалити што ће овакав нагрдни превод ући у масу немачких читалаца.

Имена је Бекман ретко где правилно преписао: чак је и ту био несавестан! Да видите само: „Ненад“ је код њега — „Runad“, „Цуја“ — „Куја“, „Мића казначеј“ — „Michael Kuznacew“ (!) и т. д. и т. д.! „Бабо“ (отац) облачи код Бекмана сукњу и постаје — „Grosstante“! — „А у Бурмаза је кћи — *kñi u uo!*“ преводи он: „Burmaz hat eine Tochter — eine Tochter und einhalb“, и тако доказује да ни — немачки не зна! — „Шиватка“ (игла) значи код Бекмана — „Schneiderin“, те

се немачки читалац мора зачудити толикоме бесу наше се-
љанке, да она чак и — „шнајдерку“ држи!

Ова су два-три примера из приповетке „На Бу-
нару“; навлаш писам хтео више износити, јер би онда и
нехотице били поновљени већ и они, који су и у „С. Књ.
Гл.“ наведени. Међутим, кад бих вам хтео све погрешке
из сваке приче наводити, онда би једини начин био да
вам се упоредо изнесу српски и немачки текст из *све че-
тири приче*, јер на свакој страни овог „превода“ има
тешких грешака!

И оне су друге приче пуне оваких — несавесности
и безобзирности.

У причи „У Добри час хајдуци“ (у преводу: „Räuber
als Heiratsstiefter“) има ваздан бесмислица. „За вратом“
преводи Бекман „иза врата“ — „Hinter der Türe“; „кри-
дељ“ — „Tintenzeug“ (!); „обојци“ — „jene zwei“ („А
што носи оне *обојке*, па не уме ни кајити да укрсти као
ми, него иде као богаљ“ — „Und wie trugen sich jene
zwei: sie verstehen nicht die Riemen so zu kreuzen wie
wir, sondern er geht wie ein Krüppel daher...“). А да
видите само, при завршетку, како он реч „бидо“ разуме
и преводи: „Овај ће *бидо* за голу сабљу ухватити!...“
— „Er kann einen *Juden* mit blossen Säbel aufgreifen...“!!
Ова се глупост неће, јамачно, измаћи ни немачкоме чи-
таоцу, јер какав ми је то јуначина, који неколико ору-
жаних хајдука савлађује, што је кадар „голом сабљом
напасти на — једног чивутина“?!...

И прича „Први пут с оцем на јутрење“ настрадала
је, као и прве две, испод пера овог сметањачког прево-
диоца! Испретурао је реченице, превео оно што је упола
разумео на *свој* начин, изоставио многе ствари, негде пак
многе потрпао уједно, као на пр. онај лепи дијалог, на
крају, између Марице и Митра: то све говори само —
Марица! Овде је од „бабо“ постало — „Mutter“! —
„...бију га ројте по вилицама“ преводи Бекман „...die
Stränge schlugen die Weichen“! — „Бркове ушљино“
значи код Бекмана „Er hatte buschige Brauen“!! —
„Отац устукну!“ преводи он сасвим противно: „Der Vater
tat einen Schritt vorwärts“!... „Шапат“ је код њега —
„сенка“ („Schatten“)! „Ђурче“ је код њега „Pelzkappe“
а „леђа“ — „Schulter“, итд. итд.

Тако вам то иде све редом, кроза целу збирку:
грешка до грешке, бесмислица до бесмислице! „Вертер“
је такође пун грешака, али ко би морио и вас и себе
њиховим набрајањем! Свугде су то реченице без смисла
— без икаквог смисла! А знате ли само како он вели у
своје „Уводу“? „Es sind *echte Proben* der schriftstel-
lerischen Eigenart des volkstümlichen serbischen Erzählers,
dessen Geschichten in erster Linie getreue Bilder aus dem
nationalen Leben seines Volkes sein wollten“! Бекманов
превод и — „echte Proben“ Лазина причања!? Шајићев
превод — да, то су ствари, које ни најмање нису изгу-
биле од оне јачине у оригиналу, нити су и за једну длаку
измењене или чак и извртуте, и онде се, збиља, могу ви-
дети „праве пробе“ Лазина причања, као што се и не-
мачка критика лане са похвалом изразила. Али Бекманов
превод — не, не! Ово је безобзиран, несавестан напад
једног незналице, који је, навикнут на смутљивости као
донисник са Балкана, хтео протурити своје потпуно не-
знање језика на јединствено дрски начин: он се, Бекман,
нађе да се *оваким* преводњем баца блатом на најлепши
бисер у нашој књижевности!

Штета је, велика штета што је *овакав превод* Ла-
зиних прича уопште и изашао, јер се „Universal-Bibliothek“

штампа стереотипским плочама и растура у великоме броју,
те су исправке, на које је издавач писцу ових редова од-
мах своју готовост изјавио, држећи да су оне мањег
обима, — скоро немогуће!

Г.

* 12. о. м. држао је проф. Миленко Вукићевић у
сали Вел. Школе јавно предавање „О догађајима из Првог
Устанка.“ Приступ је био слободан а добровољни прилози
примани су у корист Кола Српских Сестара. —

* Одбор Коларчеве Задужбине примио је и дао у
штампу рукопис г. Ст. Новаковића „Устанак на дахије
1804. г.“ Овај састав нарочито је написан у сретане сто-
годишњице тога устанка. У њему се оцењују извори, из-
носи карактер устанка и војевања.

* Одбор Коларчеве Задужбине примио је на штам-
пање спис г. Косте Костића, сулента у гимназији Св.
Саве (Пирот): „Стара српска трговина и индустрија.“
— На оци су: превод проф. Р. Агатановић „Словенска
митологија“ од Луја Лежеа, и спис В. Ђаје, поморског
капетана, „Младић“ (наставак раније објављеног списа
„Мали“).

* Српски Саборски Одбор (Карловци) штампао је
„Основна писма стипендијских и других задужбина које
стоје под управом и руковањем срп. прав. нар. саборског
одбора.“ Књига је штампана у српској Манасти. Штам-
парији, има 137 стр. 8°, а цена је 1 круна. —

* „Бранково Коло“ јавља да је Т. Шкрбић превео
Нушићеву драму „Пучина“, те има изгледа да ће се
приказати и на мађарској позорници. —

* Иван Ј. Стојковић (Нови Сад, Главна улица, бр.
25) јавља да је у његову издању изашла „Седамдесето-
годишња слика Чика-Јове Змаја“. То је попреје песничко
и продаје се за 3 круне, а урамљено 12 круна. —

* 9. о. м. одржано је нешто село Српске читаонице
у Новом Саду. Предавао је д-р Ђура Трифковић „О
сушници, њезину лечењу и сузбијању“. После завршеног
предавања дискутовало се о тој теми и предлогу једног
од посетилаца: да се у ком орушкогорском манастиру, о
трошку народних манастира, подигне санаторијум за су-
шнице. —

* У Београду ће од нове године почети излазити
политички лист „Serbisches Tagblatt“ са задатком да
туђински свет обавештава истинито и објективно о срп-
ским народним и државним тежњама. Лист ће уређивати
Стева Ненадовић, журналиста, пређашњи сарадник „За-
ставе“. Цена ће бити: за Србију годишње 24 дин. а за
туђину 40 динара. —

* Немачки књижевник и сарадник „Neue Freie
Presse“ Рода-Рода превео је на немачки језик Нушићев
драмски фрагмент „Кнез од Семберије“ и ускоро ће, у
издању једне Бечке књижаре, бити штампана. —

* Петар Никетић, пређашњи општински старалац
Београдске сиротиње, почео је у овом месецу издавати у
свесцима (биће их 12, по 5 пара број) књигу „Београдска
сиротиња“. Наручбине прима и извршује књижара В.
Валовића. —

* У Државној Штампарији одштампана је и може се добити у књижарама „Графичка статика са основама графичког рачуна, за ученике Велике школе, по Карлу Оту, Х. В. Милер-Бреслау, Е. Винклеру и др. израдио Коста Д. Главинић, професор Велике Школе. Свеска трећа: Теорија притиска земље са прорачунавањем потпорних зидова. Са 153 слике у тексту и 1 листом цртежа“. Цена је 7 динара. —

* Д-р Марко Т. Леко, професор Велике Школе, превео је са дванаестог издања Штедлеркоблеово дело (превода Д-ра Абелјанца) „Упутство за квалитативну хемијску анализу“. Цена је 1.50 дин. —

* Драг. Ј. Илић, књижевник, јавља да ће ускоро наставити излагање патриотско-политичког листа „Велика Србија“. —

* 14. о. м. држао је у сали Велике Школе Д-р К. Кумануди јавно предавање „Поглед на дипломатску историју Македонског Питања“. Предавач се веома песимистички изразио о перспективи Македонског Питања, а у садашњој фази његовој види веома сличне симптоме са стањем у Босни и Херцеговини пред окупацијом. —

* 26. новембра свечано је прослављена у Москви седамдесетогодишњица Змаја Јована Јовановића. Светковина је била у дому Словенског Добротворног Друштва које је и приредило ову прославу. Том је приликом друштвени секретар, Аркадије Мадурев, прочитао Змајев животопис а за њим је Београдски професор Јован Максимовић читао своју расправу о песничкој и друштвеној делатности Змајевој. После овога отпевана је Змајева песма Лем-Едим коју је компоновао професор Московске Консерваторије Невострујев-Маникин. — Руска штампа пропратила је веома симпатично ову јубиларну свечаност. —

* Македонска позоришна трупа, под директорством г. Приодримскога, дала је у Београду три представе директорова комада „Крвава македонска свадба“. Успех је био врло добар. —

* Официрски Дом у Београду почео је приређивање јавних предавања са дискусијама. Прво предавање држао је председник Дома, пуковник Мих. Рашић „О задацима Официрских Димова“. Друго је држао капетан Д. Николајевић „О телесном васпитању народне омладине“, а треће санит. мајор Вл. Поповић „О хигијени у касарни“. —

Претплатницима и Читаоцима Нове Искре

На завршетку пете године „Нове Искре“, верујемо, није потребно нити што ново обећавати нити се за старо оправдавати. Стална добра воља да лист одржавамо и да га, по могућности, усавршујемо — види се из досадашњег рада, а то ће нам начело бити водиља и у новој, шестој години „Нове Искре.“

С разлогом тражимо да нам се верује: да бисмо били најзадовољнији кад бисмо могли јавити својим читаоцима да је довољним претплатничким одзивом „Нова Искра“ потпуно обезбедена. Утврђујемо и овом приликом жалостан факт, да је у српским породицама још увек пуно туђинских илустрација, и да је туђе још увек и лепше и — приступачније!

„Нова Искра“, једини српски илустровани лист, обраћа се свима пријатељима српске књиге и српске илустрације, да се у својим круговима заузму око скупљања претплате, јер је претплата једини извор за њено материјално одржавање.

Досадашње дужнике опомињемо ево и на завршетку године да своје дуговање одмах измире, јер су јавне опомене и судске тужбе неугодније него што многи мисле у немару свом.

Отварајући упис за шесту годину „Нове Искре“, јављамо да је цена као и до сада: годишње 16 динара за Србију а ван Србије 20 круна или франака. Само несумњиво сиромашним ђацима даваћемо лист за 10 динара (у Србији) или 14 круна (ван Србије).

Претплату је најбоље слати упутницом или је предати, као поштански претплатник, поштанској станици која ће лист најуредније предавати. Накнадно потраживање појединих бројева примамо у року од 2 месеца; после тога рока бројеве ћемо слати само по откупну цену. —

Власништво НОВЕ ИСКРЕ

САДРЖАЈ:

БИБЛИОТЕКА ГРАДА БЕОГРАДА

Полаженик, мотив из Македоније, написао С. К.
Пред зиму (из збирке „Селаци“), песма Милорада М. Пековића.
Успомене на пок. Љуб. П. Ненадовића, написао Л. Лазаревић.
Жртва Венери, песма Борскога.
Говор госпође Савке д-ра Ј. Суботића, држан у сали Велике Школе, 5. октобра 1903. год., као прво предавање „Кола Српских сестара“ (свршетак).
Двије жртве (из пјесама „Ашиклија“), песма Османа А. Ђикића.
Алкеста, античка драма у три чина, са прологом, по Еврипиду прерадио Ж. Риволе (свршетак), прев. Р. Ј. Одавић.

Храст, песма Дзиде Б. Илићеве.
Листаћи: Амајлије (из туђег низа), превео О. — Memento mori! написао С.
Генералова кћи, роман, написао И. Н. Потапенко (свршетак).
Помограми, песма Dis.
Наша писма: Из Дражђана, од Мил. П. Ђирковића.
Уз наше слике.
Хроника (Књижевност, Разно).
СЛИКЕ: Миша Пупин. — Студија (две). — Арбанас. — Испраћање букијаша у В. Кикинди. — Портрет. — Јапански мотив. — Дом срдара Мишића.

* НОВА ИСКРА * излази сваког месеца. — Цена: на год. 16, на по год. 8, четврт год. 4. дин.; ван Србије 10 фор. или 20 дин. у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Одавићу, власнику, Капетан Мишина 8.

Власник и уредник Р. Ј. Одавић, Капетан Мишина ул. 8.

Краљевско-Српска Државна Штампарија

